

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»

Факультет філології, психології та педагогіки

Кафедра германської філології та перекладу

Рекомендовано до захисту
Протокол засідання кафедри № _____
Від «__» січня 2025р.
Завідувач кафедри Воробйова О.С.
(прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня «Магістр»**

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА
СПОСОБИ ЇЇ ПЕРЕКЛАДУ**

Виконавець:

Студент 6 курсу, групи 601-ФФ

Бочкар Микола Вікторович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник роботи:

Кушнірова Т.В., д.ф.н., професор кафедри
германської філології та перекладу Національного
університету «Полтавська політехніка імені Юрія
Кондратюка»

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Рецензент:

Закреницька Л. А., к.ф.н., доцент кафедри іноземних
мов Хмельницької гуманітарно - педагогічної
академії

Підсумкова оцінка:

за національною шкалою: _____

кількість балів: _____

Підпис керівника _____

ЗМІСТ

Реферат

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ І. ТЕРМІН ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ: ОСОБЛИВОСТІ І КЛАСИФІКАЦІЯ	
1.1 “Термін”, “термінологія” і “терміносистема”: спільні та відмінні риси...	10
1.2 Класифікація термінів.....	19
1.3 Способи утворення англійських і українських термінів.....	27
Висновки до розділу 1.....	35
РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ	
2.1 Лексико – семантичні особливості аграрних термінів в українській та англійській мові.....	39
2.2 Особливості структури аграрних термінів. Способи формування сільськогосподарських термінів.....	51
Висновки до розділу 2.....	66
РОЗДІЛ ІІІ: СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ФАХОВОМУ ДИСКУРСІ	
3.1 Основні методи перекладу аграрних термінів з англійської на українську мову.....	68
3.2 Особливості застосування різних методів перекладу аграрних термінів у межах сучасного галузевого дискурсу.....	82
Висновки до розділу 3.....	95
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101
ДОДАТКИ.....	109

РЕФЕРАТ

МР: 112 сторінок, 79 джерел.

Об'єкт дослідження: аграрна термінологія, що використовується в англійському і українському сільському господарстві.

Мета роботи полягає у вивченні основних характерних рис англійської і української аграрної термінології, їх еволюції, формування, ознайомленні з спільними рисами між українськими і англійськими аграрними термінами, а також у пошуку основних способів перекладу аграрної термінології цієї мовної пари.

Методи дослідження: морфолого-синтаксичний аналіз, лінгвостилістичний аналіз, словотвірний аналіз, структурний метод, компонентний аналіз, компаративний метод, описовий метод.

У першому розділі було визначено сутність поняття «термін», «термінологія», «терміносистема», констатовані особливості їхнього функціонування, визначені основні функції термінів, найпоширеніші методи їх класифікації, загальні способи формування.

У другому розділі досліджувалися характерні особливості термінів аграрної сфери, їхні відмінності як від іншої науково – технічної термінології. Констатовано різницю у функціонуванні англійських і українських термінів. Також обгрунтовано особливості будови і способи формування сільськогосподарських термінів.

У третьому розділі розглядаються шляхи перекладу аграрної термінології в українській і англійській мові, а також обгрунтовуються проблеми, з якими перекладач може зіткнутися під час перекладу аграрних термінів в науково – технічних текстах.

ТЕРМІН, ТЕРМІНОСИСТЕМА, ТЕРМІНОЛОГІЯ, ЕКВІВАЛЕНТНИЙ ПЕРЕКЛАД, ТРАНСКОДУВАННЯ, ЕКСПЛІКАЦІЯ, КОНВЕРСІЯ, КАЛЬКУВАННЯ, КОНКРЕТИЗАЦІЯ

ВСТУП

Одним з ключових елементів сучасної української економіки є сільське господарство. Будучи одним з ключових компонентів не тільки заробітку українців, але й особливістю нашої культури, аграрна галузь розвивалася протягом довгого періоду з часів стародавніх трипільців. Ця галузь адаптувалася і змінювалася, незважаючи на перепони, що з'являлися перед нашим народом протягом усього його існування. Наразі в епоху глобалізації і міждержавної кооперації, наукові праці, тексти аграрної тематики, опубліковані в Україні чи за кордоном, є складовою загальносвітової фахової комунікації.

Для того, щоб підтримувати цю комунікацію і надалі, потрібно подолати одну з найважливіших перепон на її шляху – мовний бар'єр. Популярність вивчення іноземних мов в Україні продовжує невпинно зростати, утім роль перекладачів в забезпеченні міжмовної комунікації найближчим часом не зменшиться. Навпаки, враховуючи тенденцію зближення України з країнами Євросоюзу і Північної Америки, потреба в професійних перекладачах, які можуть здійснювати адекватний і точний переклад, ставатиме тільки більшою. Це стосується і аграрної галузі, яка має власні особливості, унікальні підгалузі і особливі терміни, які є вузькоспеціалізованими і зустрічаються тільки в межах цієї галузі.

Відповідно, підготовка перекладача до проведення аграрного перекладу вимагає від нього ґрунтовної підготовки. Аграрна галузь як в Україні, так і в країнах, з якими наша держава підтримує постійний зв'язок і веде активну співпрацю, є високо розвиненою. Тому обмін знаннями і новітніми винаходами є вигідними для усіх учасників співпраці. І перекладач в цьому обміні відіграє особливу роль, так як від нього залежить те, наскільки ефективно відбуватиметься процес цього обміну і наскільки успішним він буде.

Однією з найскладніших складових перекладу будь – якої галузі є, безумовно, її термінологія. Терміни є обов'язковою складовою фахових

текстів, посідаючи там основне місце. Вони відіграють важливу роль в комунікації між фахівцями, передаючи наукові знання, заковані в межах одного чи кількох слів. Існує значна кількість досліджень, пов'язаних з вивченням термінів і їх перекладів. Це стосується і аграрних термінів, які досліджуються протягом довгого часу.

Утім, з плином часу аграрна галузь, як і всі інші фахові галузі, змінюється: з'являються нові поняття та визначення, які іноді змінюють ракурс бачення на певну проблему. Той факт, що і досі у філології немає єдиного уніфікованого визначення самого поняття «термін», оскільки кожен дослідник виділяє його певну особливість, що на його думку є ключовою, вказує на те, що і фахова термінологія заслуговує регулярного переосмислення та додаткового дослідження.

Особливо це стосується питання перекладу цих термінів. Так як галузь постійно доповнюється і оновлюється, це означає, що в ній з'являються поняття, для них ще не було винайдено відповідного терміну. Пошук ефективних способів перекладу аграрних термінів є надзвичайно важливим для перекладачів. Тому **актуальність** цього наукового дослідження полягає в вивченні способів перекладу аграрних термінів в межах сучасного фахового дискурсу і визначеннях їх найважливіших і найхарактерніших особливостей.

Об'єктом дослідження є сучасна аграрна термінологія в англійській і українській мовах, які відповідно використовуються в аграрних дискурсах цих двох мов.

Предметом дослідження є характерні особливості будови і функціонування аграрних термінів в англійській і українській мовах та способи їхнього перекладу.

Мета нашого дослідження полягає у вивченні аграрної термінології: генези, еволюції термінів цієї галузі, шляхів формування, а також особливостей перекладу цієї термінології в українській та англійській мовах. Основним завданням аналізу є розгляд головних труднощів, які перекладач

може мати під час перекладу іноземної аграрної термінології, і визначення ефективних способів їхнього перекладу.

Задля досягнення поставленої **мети** передбачено виконання таких **завдань**:

- охарактеризувати поняття «термін» і його основні ознаки;
- розглянути основні класифікації термінів, а також їх відмінність і схожість процесу утворення термінів в англійській і українській мовах;
- дослідити лексико – семантичні особливості аграрних термінів, а також визначити основні способи їх утворення;
- проаналізувати основні способи перекладу аграрних термінів, які застосовуються при перекладі фахової літератури аграрної галузі;
- розглянути проблеми, які зустрічаються під час перекладу такого штибу термінології.

Матеріалом дослідження стали аграрні терміни з «Тематичного англо-українського, українсько-англійського сільськогосподарського словника», укладеного О. Цьовхом, і «Французько-англійсько-українського словника аграрної термінології для студентів-філологів аграрних закладів вищої освіти» авторства С.Б. Столбецької, В.Д. Ігнатенко, Н.С. Береговенко та Н.С. Демченко. Також для практичного аналізу застосування аграрних термінів і їх перекладу була використана стаття з сайту Latifundist.com авторства Наталії Родак під назвою «Від поля до порту: кукурудза. Як вирощувати, зберігати й вигідно продавати», а також англійській переклад статті: «From Field to Port: Corn. Production, Storage and Profitable Sale» N. Rodak.

Теоретичним матеріалом, що був використаний при аналізі поняття «термін» та особливостей аграрної термінології стали роботи таких науковців як Д. Капоровська, Л. Козуб, Н. Тимошук, Н. Пільгуй, Н. Ріман, О. Павлова, Е. Яленяускене, В. Чичеліта, Л. Томіленко, Р. Дюбюк, Б. Білоус, Л. Овсієнко, Т. Петрова, К. Тішечкіна, Г. Будін, Г. Бергстром, Т. Ніколаєва, В.

Яблочнікова, Р. Теммерман, П. Фабер, Р. Стацюк, О. Романова, Ю. Попович, В. Бялик.

Тематика цієї роботи і поставлені завдання перед її початком зумовили використання таких **методів дослідження**: морфолого-синтаксичний аналіз, словотвірний аналіз, структурний метод, компонентний аналіз, компаративний метод, описовий метод.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні характерних особливостей функціонування аграрної термінології, а саме визначено основні відмінності і складнощі у використанні та формуванні цієї термінології в межах українсько – англійської мовної пари і, також, виокремлені ефективні способи перекладу аграрної термінології в сучасних фахових текстах.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вона є внеском у подальші дослідження як із термінознавства, так і в більш вузькоспеціалізованих дослідженнях аграрної галузі, оскільки ця сфера наразі активно розвивається та є значущою у міжкультурній комунікації науковців із різних країн.

Практичне значення полягають у тому, що головною метою цієї роботи є пошук найбільш ефективних способів перекладу аграрних термінів, що сприяє кращому виконанню перекладу аграрних текстів. Окрім цього були визначені основні особливості аграрних термінів, що також полегшує процес перекладу фахових текстів з цієї тематики.

Апробація результатів дослідження. Наукове дослідження було апробоване шляхом участі в різноманітних конференціях, круглих столах. Зокрема під час 73-ї, 74-ї, 75-ї наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». За час навчання в університеті були опубліковані тези, статті, які стосувалися особливостей перекладу лексичних одиниць різних галузей (Бочкар М.В., Кушнірова Т.В. Переклад неологізмів у романі «Дюна» Френка Герберта. *Тези доповідей 73-ї*

наукової конференції професорів, викладачів, наукових працівників, аспірантів та студентів Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 21 квіт. – 13 трав. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2021. Т. 1. С. 280-282. Згодом була опублікована стаття у міжнародній колективній монографії: Бочкар М. В. Трансформація міфу про «корабель Тесея» в манзі «Країна Самоцвітів» Харукі Ічікави. *Компаративні обрії світової літератури: колективна монографія*, LAP LAMBERT Academic Publishing, 2024, с. 114 – 134). Було виголошено доповідь «Особливості передачі аграрної термінології українською мовою» на Молодіжній платформі IV Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми іноземної філології та перекладознавства», яка стосувалася заявленої у кваліфікаційній роботі теми. Подано статтю «Особливості перекладу аграрної термінології підгалузі рослинництва в сучасному фаховому дискурсі» до Наукового вісника Міжнародного гуманітарного університету (серія «Філологія»), який включено до Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 035 «Філологія» категорії «Б» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3), а також до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus International (Республіка Польща).

Структура дипломної роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів і трьох висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел.

У вступі зазначено мету, предмет аналізу роботи, її об'єкт, основні завдання, констатується актуальність роботи, зазначена її апробація, вказано матеріал дослідження, констатована її новизна, а також теоретичне і практичне значення.

У першому розділі обґрунтовуються теоретико – методичні засади дослідження термінів наукової роботи.

У другому розділі подано лексико – семантичні особливості аграрних термінів і на практиці визначаються основні способи їх формування.

Третій розділ складається з двох частин: у першій - розглядаються основні способи перекладу аграрних термінів, у другій - аналізується використання цих способів перекладу в межах фахового дискурсу.

Загальний обсяг роботи – 112 сторінок, бібліографія містить 79 джерел використаної літератури.

РОЗДІЛ І. ТЕРМІН ЯК ЛІНГВІСТИЧНА КАТЕГОРІЯ: ОСОБЛИВОСТІ І КЛАСИФІКАЦІЯ

1.1 “Термін”, “термінологія” і “терміносистема”: спільні та відмінні риси

Термін є невід’ємною частиною вивчення будь - якої спеціальної науково - технічної галузі. За «Словником сучасної лінгвістики» вченого - філолога А. П. Загнітка: «Термін / Терміни (лат. terminus – межа, рубіж) – 1) номінативні одиниці – слова або словосполуки, використовувані для точного, максимально однозначного визначення понять, які утворюють специфіку різних галузей науки й техніки; основна форма мислення в науковій галузі, яка представлена однозначними словами, визначальною функцією яких виступає номінативна, а зміст яких представляють поняття» [11]. Але це не єдине визначення поняття «термін», так як сформувані чітку дефініцію терміну досить важко. Наприклад, у своїй статті «Спеціальна лексика української мови як об’єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен» О. О. Романова вказує, що «Різноманітні дефініції терміна, подані в науковій літературі та словниках, не вичерпні» [30].

На відмінну від слів повсякденного вжитку, які можуть мати декілька значень, у терміна є лише одне значення. Хоча іноді зустрічаються такі терміни, які є частиною термінології різних галузей, навіть не дотичних одна до одної. Але не завжди термін - це слово, утворене у межах наукового - технічного стилю. Це можуть бути й спеціалізовані значення загальноновживаних та повсякденних слів.

Проте, доречно зазначити, що термін, це не просто слово, що позначає наукове поняття. Він несе в собі певний пласт екстралінгвістичних знань. Важливість терміну визначає не тільки його лінгвістична складова, але і його загальне використання в комунікації і визнання терміну повноцінним у межах наукового дискурсу певної наукової галузі.

Термінолексика є важливою складовою як наукової та технічної літератури, так й комунікації між представниками однієї галузі. Перш за все, це пов'язано з тим, що сам термін завжди використовується для позначення якогось наукового значення або поняття. Він несе в собі певну особливу наукову інформацію.

Основною функцією терміну, безумовно є номінативна. Протягом усієї історії наукових досліджень, які проводило людство, існувала потреба у наданні назви новим відкриттям. Утім сам спектр усіх концепцій, які називає термін, є доволі широким - процеси, категорії, винаходи, характерні риси понять і навіть специфічна діяльність, яка відбувається в межах певної наукової і технічної галузі. Відповідно, можна зробити висновок, що термін виконує не просто номінативну функцію, яка притаманна усім лексичним одиницям, але перш за все виконує особливе завдання – фіксацію результатів наукових здобутків людства [23].

Враховуючи вище зазначені особливості номінативної функції терміна, можна вказати про важливість і його іншої функції – комунікативної. Утім, коли згадується усна і письмова комунікація, то це стосується не тільки безпосередньо спілкування між представниками однієї галузі у наш час.

Як вже було вказано раніше, термін передає знання і досвід людства у часі, таким чином забезпечуючи комунікацію науковців і спеціалістів у різних часових проміжках. Терміни забезпечують передачу знань у спадок від покоління до покоління, дозволяючи не втрачати вже досягнуті результати. Це також є окремо і не менш важливою функцією термінів. Таким чином вони дозволяють наступним вченим коригувати і уточнювати результати минулих досліджень відповідно до сучасних результатів тієї чи іншої царини.

Окремо потрібно відзначити когнітивну функцію термінів, яка стала результатом сучасних досліджень вчених - лінгвістів. Терміни є результатом людського спостереження і пізнання навколишнього середовища, а також ґрунтовного пізнання самої суті предметів і явищ об'єктивної дійсності. Як

вказує Л. Овсієнко у своїй науковій статті «Поліфункціональність терміна в сучасному термінознавстві», вчені, які вивчають когнітивне термінознавство, вважають сам термін частиною наукового дискурсу і складовою процесу пізнання світу.

Варто також згадати поняття «термінологія». Будь - яка наукова та технічна галузь тяжіє до систематизація знань, саме це відбувається і з термінами. Деякі з них можна структурувати та систематизувати у межах однієї певної галузі. До того ж ці системи можуть взаємодіяти між собою, доповнюючи один одного. Такі системи називають «термінологією». Термінологія - сукупність термінів, що позначають поняття конкретної наукової чи виробничої галузі [11].

Також існує поняття «терміносистема», яке тісно пов'язане з вищезгаданою термінологією. Ці два явища в лінгвістиці є справді взаємопов'язаними. А. П. Загнітко, наприклад, вказує, що «у сучасному термінознавстві активною постає опозиція «термінологія / терміносистема» за ознакою завершеного упорядкування» [11]. Тобто, ми можемо протиставити ці два поняття між собою.

Терміносистема є важливою частиною наукового розвитку. Якщо вона не є впорядкованою (що є однією з її основних та головних характеристик), то це може суттєво гальмувати науковий прогрес у цій певній науковій галузі. Це також може призвести до певних невдач та помилок у практичній діяльності [45]. Тому проблема упорядкування термінології завжди залишається актуальною у будь - якій науковій діяльності. Це також пояснює наявність великої кількості різноманітних наукових статей та робіт на цю тематику. Терміни є ключовим аспектом при закріпленні результатів наукового дослідження і внесенні новизни в ту чи іншу галузь науки. Тому нехтування правильним використанням і інтеграцією термінів в існуючу терміносистему може навіть нашкодити її розвитку і потім потребуватиме змін.

Сама терміносистема формується не завжди з самого початку заснування певної наукової галузі. Проте вона все одно починає утворюватися та розвиватися на певному етапі розвитку наукової сфери або знання, коли в ній вже утворилася основна наукова теорія. Під час цього процесу або терміносистема конструюється, або ж упорядковується термінологія цієї сфери. Складністю другого варіанту є те, що ця термінологія на цьому етапі є стихійною, що може викликати певні складнощі, але з іншого боку це надає дослідникам більшої варіативності.

Термінологія, очевидно, проходить довгі етапи свого становлення і зазвичай кожен з них є доволі складним. Лише глибоко дослідивши історію розвитку термінології тієї чи іншої галузі можна зрозуміти як саме вона розвивалася протягом існування відповідної галузі. Очевидно, що під час процесу створення терміносистеми неможливо уникнути і запозичень. Особливо це стосується нашого часу, коли міжнародна комунікація вчених і дослідників усього світу є доволі активною, а співробітництво між фахівцями, які можуть бути з різних країн, тільки заохочується.

Визначення самого поняття «термін» є не простим завданням для будь-якого дослідника через потребу визначення його основних критеріїв. Це пояснюється тим, що саме від того, які критерії будуть обрані визначальними, залежить яке визначення сформує дослідник у своїй науковій праці.

Але постає питання: «Які є критерії та особливості функціонування терміну?». Тут теж існує чимало обговорень та дискусій серед лінгвістів. Проте деякі спільні риси терміну зустрічаються у різних наукових працях як українських, так й іноземних вчених, частіше за інші. Наприклад, термін має бути точним. Як згадувалося раніше, термін є однозначним словом, яке доволі чітко описує певний об'єкт або явище окремої наукової галузі. Точність зумовлює зрозумілу комунікацію у межах однієї наукової галузі. Але треба зауважити, що за межами своєї терміносистеми, термін втрачає свої властивості та може стати складовою термінології іншої сфери [35].

Концепція, яку відображає термін, часто вважається ключовим фактором його диференціації від інших лексичних одиниць у тексті. Це справді можна прослідкувати, досліджуючи наукові дискурси різних галузей.

Утім, взаємозв'язок між концепцією і терміном не можна вважати як його єдину характеристику. Так Р. Теммерманн вказував на дві існуючі теорії: «традиційного термінознавства» і «соціокогнітивного термінознавства» [78]. Якщо перша теорія нам знайома і очевидна, так як в її основі є твердження, що основою будь-якого терміна є поняття, яке він відображає, то друга теорія більше наголошує на соціальному і комунікативному аспекті терміна.

Основна функція терміна, відповідно цій теорії, є передача розуміння в певній технічній галузі. Термінологія розширює наші знання і поглиблює їх, але водночас вона не переписує попередні знання. Таким чином, термін лише поглиблює наше розуміння і сприяє кращому осягненню нашого навколишнього світу.

Зважаючи на потребу подолання неточності в термінології, варто пам'ятати, що термін має бути незалежним від контексту. Значення терміну вибудовується саме системами понять наукової сфери, частиною термінології якої він є, а не від речення, в якому його вжито. Незважаючи на речення, в якому використовується певний термін, його значення завжди буде чітким та однозначним.

Варто зазначити, що термінологія будь-якої наукової сфери є динамічною та активно розвивається. Науковий прогрес останніми десятиліттями досяг величезних успіхів, що зумовлює постійну появу нових явищ та понять всередині навіть вже сталих терміносистем. Кожен новий неологізм у певній сфері проходить довгий шлях, перед тим як стати повноцінним терміном. А деякі поняття взагалі з'являються на короткий час, після чого вони зникають з галузі разом з явищем, яке вони позначали. Отже, термін, незважаючи на своє тяжіння до точності, є динамічним і теж зазнає

змін [35]. Термін завжди буде прагнути точності у комунікації, але як зазначають деякі науковці, це є саме тенденцією.

Ще однією важливою ознакою терміну є його стилістична нейтральність. Це пояснюється доволі просто. Найчастіше терміни використовуються в професійному спілкуванні або в текстах науково - технічної літератури. Як відомо, вони відображають певні явища якоїсь наукової галузі. Отже, наукові та технічні праці мають бути нейтральними в стилістичному плані. Так само й терміни, які в них використовуються, не можуть бути стилістично чи емоційно забарвлені. Термін має викладати тільки визначення певного аспекту наукової термінології, до якого належить.

Іншим важливим аспектом терміну є його план вираження. Терміни, зазвичай виражаються як окремі слова (*гранулятор, плуг, плодознімач, картоплекопач*) або як словосполучення (*ручне знаряддя, наповнювач траншеї, збиральні машини, бавовнозбиральна машина*). Такий план вираження відповідає одній із основних вимог до терміну, а саме бути чітким та точним. До того ж, деякі науковці вказують, що термін має бути милозвучним. Немає сенсу формувати термін, який має форму речення, бо він має тяжіти саме до лаконічності. Окрім цього, на думку деяких вчених, термін має бути не тільки коротким та лаконічним, але до того ж милозвучним [30].

Доречно вказати, що часто важливою характеристикою терміну також вказують відсутність синонімів та омонімів. Це особливість термінологічної одиниці пов'язана з тим, що термін завжди має одне значення, тобто є моносемантичним. Зазвичай термін надає визначення певному об'єкту наукової сфери, до терміносистеми якої він належить. Проте, коли такий об'єкт є новим для цієї наукової галузі, то можуть утворитися декілька термін для його позначення. Але навіть у такій ситуації, терміносистема має бути оптимізована, щоб врешті залишився тільки один термін. У найгіршому випадку може скластися така ситуація, коли в певній терміносистемі буде декілька термінів до одного поняття, які стануть частиною професійного

спілкування. Це не тільки може призвести до плутанини серед представників фаху, але до того ж ще й буде засмічувати мову зайвими термінами та поняттями.

До будь-якого поняття в лінгвістиці існують певні особливі вимоги. Те ж можна сказати і про терміни. У науковій та технічній сферах існують також особливі умови та вимоги до термінів. Вони різняться від одного дослідника української лінгвістики до іншого. Проте деякі з цих вимог залишаються універсальними та ключовими для того, щоб звичайне слово можна було назвати повноцінним терміном.

На думку українського вченого Р. В. Стацюка [35], основними вимогами до терміну є:

1. термін має відповідати правилам української мови;
2. термін має належати певній системі. Він є частиною термінології певної наукової галузі. З цієї тези можна зробити висновок, що без належності терміна до певної терміносистеми, він не може існувати;
3. кожен термін має надавати визначення якомусь поняттю або явищу певної наукової галузі. Це є однією з головних функцій терміна;
4. термін має бути точним та чітким, щоб відобразити усі особливі властивості та характеристики об'єкта наукової сфери, до терміносистеми якої він належить;
5. бажано, щоб термін був коротким, хоча, на думку деяких вчених, це не відповідає основній вимозі щодо точності терміну;
6. термін має бути моносемантичним, тобто мати тільки одне значення. Проте, варто зауважити, що ця вимога має виконуватися тільки в межах однієї терміносистеми. Один термін може існувати в декількох терміносистемах;
7. також не притаманна наявність синонімів. Однією з причин цьому є те, що це може заважати професійній комунікації та

також засмічує мову. Тому існування цієї вимоги є виправданим заради взаєморозуміння вчених;

8. термін має бути стилістично нейтральним, так як науковому дискурсу не притаманне емоційне забарвлення.

До інших вимог терміну можливо додати його вмотивованість. Це означає, що термін має бути достатньо зрозумілим, щоб не потребувати звертання до тлумачного словника. Утім, ця вимога частіше є необов'язковою і розглядається як рекомендація для нового терміну. Варто розуміти, що термін, чиє значення є зрозумілим одразу простіше запам'ятати читачу і його можна швидше інтегрувати в загальну терміносистему галузі. Терміни, чия мотивація є не очевидною, зазвичай називають «невмотивованими». Їх значення є незрозумілим і може ускладнити прочитання наукового чи технічного тексту [20].

Водночас існують і ідеально вмотивовані терміни, які складаються зі самого слова, яке вони позначають, і певної характеристики, яка виражає це поняття (наприклад, харчова добавка). Таким чином читач може швидко зрозуміти саме позначуване поняття і його особливу рису.

Відповідно, в наш час є поширеною практика відображення усіх рис того чи іншого концепту в межах терміну (наприклад, цех з приготування забійної птиці). Хоча в такий спосіб можливо донести основну суть терміну, передаючи усі його характерні риси, з точки зору доцільності такі терміни можуть бути недоречними в наукових текстах. Так як при написанні наукових і технічних текстів існує потреба в лаконічності викладення матеріалу, такі терміни можуть лише створювати нагромадження зайвої інформації і ускладнювати розуміння для читача матеріалу. Тому доречним є обмеження використання занадто поширених термінів з використанням 5 - і і більше слів задля спрощення процесу розуміння тексту.

Не може бути перебільшенням думка, що історія вивчення термінології є, за свою суттю, історією вивчення науки. Кожен новий винахід чи нове наукове поняття потребує власного унікального позначення. Відповідно,

дослідники і науковці мали створити відповідні терміни і інтегрувати їх в існуючу наукову терміносистему як загальнонаукову, так і специфічну для їх галузі дослідження.

Утім, сама тенденція вивчення терміну з теоретичної точки зору є достатньо молодим напрямком дослідження в лінгвістиці. Вона стала обґрунтованою і чітко визначеною сферою наукового дослідження лише нещодавно. Але навіть так, ці дослідження мають суттєвий недолік через свою фрагментацію і неузгодженість між собою. Оскільки теоретичне вивчення термінології стосується не тільки вивчення термінів однієї окремої галузі, але самої сутності термінології, то вона є предметом дослідження не тільки лінгвістів, але й перекладачів, лексикографів, бібліотекарів і науковців, які спеціалізуються на загальній історії науки. Окремо можна згадати і технічних спеціалістів та науковців, які проводять регулярну стандартизацію термінів своєї галузі [49].

Окремо можна відзначити щодо питання стандартизації термінів те, що існує і очевидний бар'єр між різними культурами і народами, що ускладнює комунікацію між вченими і спеціалістами з різних частин нашої планети. Часто, одне і те ж поняття в різних мовах може мати різне позначення. Або, в гіршому випадку, слово, яке є схожим у двох мовах, може позначати різні поняття. Таким чином, як перекладачі, ми можемо спостерігати прояв такого явища, як «міжмовний омонім чи «фальшивий друг перекладач». Хоча варто зазначити, що міжмовні омоніми зустрічаються не часто серед термінів через те, що зазвичай вони мають одне означення і позначають лише одне поняття, такі випадки все ж мають місце бути.

Тому, можна зазначити, що теоретичні дослідження термінології направлені перш за все на пошук ефективних способів вирішення тих чи інших практичних проблем у межах створення термінології окремих специфічних галузей.

Отже, термін – це особлива лексична одиниця, яка позначає певне наукове поняття і є результатом наукового пізнання людства. Визначень

самої суті терміну існує безліч і може варіюватися від одного вченого до іншого в залежності від характерного аспекту, який той вчений вважає ключовим.

Терміни є важливою складовою наукових досліджень, так як вони акумулюють знання протягом усієї загальнолюдської історії і передають їх наступним поколінням вчених. Відповідно вивчення термінів є рівноцінним вивченню самої історії науки.

Основними функціями термінів є номінативна (номінація наукового поняття), комунікативна (безпосередня передача знань між науковцями і спеціалістами), а також когнітивна функції (термін є результатом пізнання навколишнього світу).

Основними вимогами до терміну є його лаконічність (термін має бути коротким), вмотивованість (значення терміну має бути зрозумілим), однозначність (має мати тільки одне значення), системність (має належати до певної терміносистеми), точність і чіткість (заради кращого відображення особливостей поняття) і стилістично нейтральним (так як термін вживається в науковому дискурсу, якому не притаманне вживання емоційно забарвлених слів).

Термінологія є результатом систематизації знань у межах певної наукової галузі. Зазвичай такі терміни підпорядковуються структурі, вибудованій науковцями і теоретиками цієї галузі.

Термінологія взаємопов'язана з іншим поняття в термінознавстві – терміносистемою. Терміносистемою називають організовану сукупність термінів. Термінологія складається протягом довгого часу паралельно з процесом утворення і структуризації тієї галузі, яку ця термінологія обслуговує. Терміносистема ж проявляє себе вже на пізніх етапах, коли загальна термінологія цієї царини вже стала упорядкованою.

1.2 Класифікація термінів

Лінгвістики як наука часто підпадає під класифікацію, що і відбувається із термінами. Можна прослідкувати як терміни об'єднуються в термінологію, а сама термінологія перетворюється в повноцінну терміносистему. Проте й сам термін може бути розглянутий як окрема одиниця разом зі своєю особливою класифікацією.

Слово має виключне та ключове значення в лінгвістиці. Аналізу слова як одиниці мовлення присвячено чимало дослідницьких і наукових робіт як українських, так й іноземних дослідників. Але термін не є звичайним словом у поширеному розумінні. Термін - це дуже специфічна складова мова, яка пов'язана з професійним мовленням або науковими дослідженнями. Тому вона потребує глибокого аналізу та дослідження усіх класифікацій терміну. Термін може бути розглянутий з різних точок зору.

Проте, спочатку треба з'ясувати, що саме є класифікація. За академічним тлумачним словником української мови: «Класифікація - це система розподілу предметів, явищ або понять на класи, групи тощо за спільними ознаками, властивостями» [34]. Тобто, під час виконання класифікації певних об'єктів, відбувається їх систематизація та розподіл за якоюсь окремою ознакою. Це може бути їх розподіл за джерелом, тобто звідки саме ці слова з'являються в мові, чи поділ слів за їх морфологічною будовою.

Потрібно розуміти, що визначення окремої ознаки серед термінів є доволі непростим завданням. Враховуючи, що деякі терміни навіть порушують одну з важливих ознак терміну - а саме однозначність терміну (так як деякі терміни зустрічаються в різних наукових та технічних галузях. Через що, можна вважати, що термін більше тільки тяжіє до однозначності). Тому класифікація термінів змушує звернути до себе особливу увагу. Отже, є різні класифікації термінів, як, наприклад, класифікація термінів за ступенем спеціалізації, класифікація термінів за будовою та класифікація термінів за їх формуванням.

Аналізуючи різноманітні терміни, можливо дійти висновку, що терміни не однакові за своєю спеціалізацією. Деякі терміни зустрічаються тільки в певних вузькоспеціалізованих словниках, які стосуються тільки певної галузі. Бувають також такі терміни, які зустрічаються в різних словниках, навіть у різних наукових та технічних галузях, а є такі терміни, які взагалі зустрічаються майже в усіх наукових та технічних галузях. Таке різноманіття видів термінів може створити непорозуміння серед вчених. Отже, їх потрібно систематизувати. Лінгвісти, що вивчають термінознавство, докладають зусиль, щоб упорядкувати терміни за тим, як часто вони зустрічаються в межах своєї галузі, чи ці терміни зустрічаються в межах інших, споріднених з цією, царин науки і чи не належать вони більш широкими, загальнонауковими термінами.

За посібником Д. В. Фурта та Л. А. Дмитрука «Термінологія» [43], за ступенем спеціалізації ми можемо виділити такі види термінів:

1. загальнонаукові терміни, тобто це терміни, які можуть зустрічатися в будь - якій науковій та технічній галузі. Це можуть бути такі терміни, як, наприклад, *класифікація* або *гіпотеза*. У деякій ситуаціях ми можемо додати до переліку загальнонаукових термінів також загальні технічні поняття, наприклад *інструмент* або *обладнання*;
2. міжгалузеві терміни - це терміни, які можуть зустрічатися в декількох споріднених галузях. Ми можемо спостерігати це, навіть незважаючи на одну з найголовніших ознак терміну, а саме тяжіння до точності та однозначності. Іноді спостерігається присутність однакових термінів, але в доволі різних наукових та технічних сферах;
3. вузькогалузеві терміни - це терміни, які можна зустріти тільки в межах певної галузі. Ці терміни є доволі специфічними, а знайти їх визначення можна зазвичай тільки в спеціалізованих галузевих словниках.

Проте, варто зазначити, що в спілкуванні фахівців і спеціалістів певної царини науки іноді можна спостерігати і слова, які не входять у цю класифікацію. Це особливі лексичні одиниці, які називаються професіоналізми.

Професіоналізми є словами, які не є офіційною складовою термінології тієї чи тієї галузі. Утім, ці лексичні одиниці все ж є широко поширеними серед фахівців [24]. Науковці - філологи ведуть активні дискусії щодо того, чи можна вважати ці професіоналізми складовою термінології. Так, такі одиниці мають виражене емоційне забарвлення і локальний характер, що не відповідає окремим вимогам терміну. З іншого боку ці професіоналізми справді позначають певні явище, які притаманні тільки окремим галузям.

Зрозуміло, що в такому разі постає логічне питання щодо того, як відрізнити термін від професіоналізму. Для цього треба зрозуміти декілька важливих відмінностей між цими поняттями:

- професіоналізми є ненормативною лексикою. Їх неможливо знайти в словниках і глосаріях, на відміну від термінів, які систематично упорядковуються і фіксуються в окремих термінологічних словниках;
- професіоналізми є лексичними одиницями, для яких притаманними є певна образність і емоційність. Водночас, терміни мають залишатися стилістично нейтральними;
- професіоналізми переважно зустрічаються в усному мовленні і слугують заміною офіційних термінів у професійному спілкуванні;
- з термінами певної галузі може бути знайома людина, яка не пов'язана з певною сферою. Професіоналізми ж зустрічаються лише в мовленні її фахівців.

Підсумовуючи, професіоналізми не можна віднести до класифікації термінів за ступеню спеціалізації. Професіоналізми знаходяться лише на периферії вивчення термінології і терміносистем галузі і часто не відіграють

важливу роль у фаховій комунікації між представниками цієї сфери [24]. Водночас терміни є ключовою частиною діяльності кожного окремого фаху.

Іншими лексичними одинцями, які мають подібні до термінів характерні риси, але водночас не є термінами, навиваються номенклатурні позначення.

За О. Павловою, «номенклатурні позначення - це символічні, умовні назви словесно-буквеної чи цифрової структури, які спеціально створюються на базі термінів денотативного типу» [24]. За своєю суттю, номенклатурні позначення називають об'єкти, що належать до певної специфічної професійної галузі. Це може бути назва техніки (Трактор *УТО NLX 1304*, комбайн *John Deere- S670*), обладнання (культиватор суцільного обробітку *TERRA 3 PRO 840*, Сівалка точного висіву *Веста 8 (УПС-8) модернізована*) чи назва інструменту (Секатор площинний *Tolsen 200 мм*).

Номенклатурних позначень у наукових текстів існує так само багато, як і самих термінів. Проте, варто розуміти, що номенклатурне позначення не несе такого ж семантичного навантаження як термін. І термін, і номенклатурний знак мають одну спільну функцію – позначати певні явища і об'єкти в наукових текстах. Але вони не є однаковими. Термін є результатом наукового пізнання людини, тому він не тільки позначає предмет, але і передає його унікальні риси. Терміни є невід'ємною частиною наукового пізнання, який допомагає встановити і підтримувати комунікацію між вченими.

Водночас, номенклатурне позначення лише дає назву певного конкретного об'єкта. Він є набором абстрактних і умовних символів. Зазвичай таке позначення використовують для простоти розмежування окремих предметів без звертання до теоретичної площини. Таким чином, тільки термін може відобразити, наприклад, абстрактні поняття. Так само ми не можемо обґрунтувати, чому до того, чи іншого предмету застосоване саме таке номенклатурне позначення. Причиною цього явища є те, що насправді це позначення не є обґрунтованим і доцільно вмотивованим. У той самий час

як однією з важливих вимог до терміну є саме внутрішня вмотивованість його елементів. Враховуючи ці суттєві відмінності, номенклатурні позначення також не можуть бути частиною цієї класифікації термінів.

Класифікація за ступенем спеціалізації є поширеною в українському термінознавстві та часто використовується в працях різних вчених при загальному вивченні термінів в українській мові. Проте, існують також інші класифікації, які досліджують термін та його особливості.

Так, вчені Евеліна Яленяускене та Вільми Чичеліти в своїй науковій статті «Ознайомлення з найновішою комп'ютерною та інтернет - термінологією» описують дві інші системи класифікації термінів. Цими класифікаціями є класифікація термінів за їх будовою та класифікація термінів за їх формуванням [64].

Спочатку розглянемо класифікацію термінів за будовою. Прості терміни - це терміни, які складаються тільки з одного слова разом або без афіксів (*силозбирач, силосорізка*). Складні терміни - це терміни, які складаються з двох або більше слів (*садова сапа, луговий каток*). Якщо такі складні терміни складаються лише з двох слів, вони можуть писатися як через дефіс, так і як два окремих слова.

Типи складних термінів розмежовується відповідно до особливостей зв'язку між його компонентами. Найбільш поширеним є зв'язок між окремим науково - технічним терміном і загальноживаним словом. Наприклад: *food rationing - нормована годівля, порівняння класів – class comparison*. Як можна відзначити, в таких термінах поєднується або іменник з іменником, або іменник з прикметником.

Іншим же поширеним типом складних термінів є поєднання двох загальноживаних слів. У повсякденному спілкуванні ці два слова зазвичай не є специфічними термінами. Але, якщо використати їх у парі (або в групі більше ніж два слова), то вони стають такими. Наприклад: *світський кінь – domestic horse, м'ясне стадо – beef herd, insufficient loading – недостатнє завантаження*.

Українська дослідниця А. Я. Коваленко пропонує власну класифікацію термінів за будовою, в якій додаються окремо ще терміни-словосполучення. Ця класифікація термінів за будовою є однією з найбільш поширених в українському термінознавстві. Вона також є однією з ключових класифікацій, які були використані в цьому дослідженні.

Інший відомий дослідник термінології, польський вчений Гайда також розглядає в своїй класифікації термінів прості та складні терміни. Але він також розмежовує серед складних термінів дві підгрупи: терміни, що складаються з двох слів (*зерновий транспортер, канатна лебідка*) та терміни, що складаються з трьох або більше слів (*однофазова швидкодійна муфта, трактор із збільшеним просвітом*).

Отже, існують багато різних класифікацій термінів за будовою. Одні розрізняють декілька різних видів складних термінів, а інша, наприклад, розглядають ще один тип термінів - термінологічні фрази. У межах даного дослідження використовується класифікація термінів за будовою, в якій терміни діляться на прості та складні.

Іншою запропонованою класифікацією є класифікація термінів за їх способом утворення. Звертаючись знову до наукового дослідження вчених Евеліни Яленяускене та Вільми Чичеліти, можливо визначити декілька характерних рис у процесі формування термінів [64]. Ця класифікація, а також особливості процесу утворення термінів будуть розглянуті вже в наступному підрозділі.

Таким чином, можливо стверджувати наступне: філологія складається з різних складових і напрямків. Відповідно існує актуальна потреба в класифікації знань. Таким чином можна досягти більшої ефективності при вивченні цих складових.

Термінологія, як невід'ємна частина наукового дискурсу, також має декілька класифікацій в межах українського термінознавства. Це потрібно для упорядкування і систематизації знань, досягнутих у процесі теоретичного

дослідження термінів. Найбільш актуальними є класифікації за ступенем спеціалізації, за будовою і способами утворення термінів.

Класифікація за ступенем спеціалізації поділяє терміни за однією з їх важливих ознак, а саме приналежність до термінології певної наукової галузі. З цією класифікацією, терміни поділяються на загальнонаукові терміни (такі, що зустрічаються в більшості наукових галузях), міжгалузеві терміни (терміни, що зустрічаються в декількох споріднених галузях і вузькоспеціалізованих термінів (терміни, що зустрічаються лише в межах однієї конкретної царини науки).

Класифікація за будовою розмежовує терміни за їх будовою. Зазвичай ми розмежовуємо два типи термінів – ті, що складаються з одного слова (прості терміни) і ті що складаються з двох або більше слів (складні терміни). Прості терміни можуть бути представлені одним словом, або двома словами, які були об'єднані. Складні терміни можуть складатися і з кількох слів і зазвичай мають характерний зв'язок між собою. Найчастіше це або поєднання науково – технічного терміну і загальноживаного слова, або це декілька загальноживаних слів, які стали терміном.

Класифікація за способом утворення зосереджується на дослідженні саме процесу створення термінів і як саме вони формуються під час процесу наукового пізнання.

Ці класифікації є найбільш поширеними і актуальними в українського термінознавстві. Українські лінгвісти звертаються до цих класифікацій під час своїх досліджень. Утім, це не означає, що інші класифікації не існують. Насправді, через бурхливий сучасний розвиток вивчення термінології як у світі, так і в межах України, вчені продовжують створювати власні класифікації чи корегувати вже існуючі.

У цьому науковому дослідженні будуть використані класифікація термінів за їх будовою та класифікація термінів за їх формуванням. Також буде використана класифікація термінів їх ступенем спеціалізації.

1.3 Способи утворення англійських і українських термінів

Широко поширеним є судження, що терміни утворюються різними шляхами. Термін може бути загальноживаним словом, яке отримало нове значення. Він може змінити свою морфологічну або граматичну будову, або навіть частину мову. Також можливим є запозичення терміну з іншої лінгвістичної системи. Проте, деякі терміносистеми мають власні особливості формування своїх термінів. Так, такі галузі як біологія або філософія запозичили велику кількість своїх термінів з латинської мови.

На відмінну від загальноживаних слів, які мають безліч різних способів свого творення, терміни обмежені в своїх можливостях. Це пов'язано з тим, що терміни є лексичними одиницями з високою організованістю і які обтяжені суворими вимогами щодо себе. Тому існує лише декілька поширених шляхів створення нових термінів.

За класифікацією Р. Дюбюка, існує чотири основних методи формування термінів. Перший метод - це семантична заміна, яка додає нове значення загальноживаному слову. Другий метод - морфологічна заміна, яка змінює граматичну будову слова. Третій метод - конверсія, що змінює частину мови, щоб утворити новий термін. Четвертий метод - запозичення термінів з іноземних мов [55].

Семантична заміна змінює значення слова, але при цьому вона не змінює її морфологічної та граматичної будови. Семантичну заміну можна поділити на адаптацію (зміна значення слова на нове, але у межах встановленого загального значення), розширення (розширення значення слова, але нове значення може мати слабкий зв'язок з основним значенням слова), утворення метафор (це процес перенесення, під час якого слово одержує нове значення за аналогією), метонімія (це використання найменування одного предмета на інше, яке схоже на нього за спільною природою) та епонім (це перетворення власної назви на звичайний іменник). До семантичної заміни можна додати також й неологізми, тобто нові слова та

вирази, які з'явилися нещодавно в термінології певної галузі, або надання нових значень словам, що вже існують у певній мові.

Морфологічні способи утворення термінів є одним з найбільш поширених способів для формування нових термінів. Причиною цьому є те, що він є вельми продуктивним, порівнюючи з іншими шляхами. Особливо, якщо ми говоримо про технічні терміни. При застосуванні різноманітних суфіксів і префіксів, відбувається запозичення і використання зручних інструментів з фонду загальноживаної мови. Це особливо зручно для формування технічних термінів, так як для процесу складання нових однотипних технічних термінів ми використовуємо однотипні засоби [27].

Морфологічна заміна складається з двох процесів. Цими процесами є обрізання та компоновка.

Процес компоновки можна розділити на такі категорії:

1. афіксація. Це додавання суфікса або префікса до кореня слова, щоб утворити нове слово;
2. складання. Це складання слова з двох або більше слів. У такому разі термін може бути написаний як два окремих слова, або як дві частини, написаних через дефіс;
3. контамінація. Це процес утворення слова з окремих частин інших слів;
4. аббревіатури. Це терміни, які утворюються з початкових літер декількох слів, які промовляються кожна літера окремо;
5. акроніми. Ці терміни також утворюються з початкових літер декількох слів, але вони промовляються як одне слово.

Метод афіксації є одним з найбільш поширених і продуктивних способів термінів. Особливо це стосується термінів – іменників, для утворення яких можна використати безліч засобів. Найчастіше в межах афіксації можна зустріти такі морфологічні зміни: суфіксальні (додавання суфіксу), префіксальні (додавання префіксу) та суфіксально – префіксальні (додавання суфіксів та префіксів).

Суфіксальний метод вживається найчастіше серед усіх вищезгаданих способів. В українській мові існує велика кількість суфіксів, що дозволяє мати широкий вибір засобів формування нового терміну. У результаті, науковець чи фахівець має можливість відреагувати на нове явище, зміну чи винахід надавши йому нову назву. Зміна слова, використовуючи суфіксів є якраз одним з частих виборів при такій ситуації.

Українська мова, як було зазначено раніше має широкий вибір різних суфіксів для різних ситуацій та викликів. Наприклад, це можуть бути суфікси *-ення* (отруєння стеблами або листям), *-ість* (калорійність), *-ння* (утворення оболонки), *-ськ* або *-цьк-* (лікарська форма), *-ці*, *-ція*, *-яція* (пасивна імунізація), тощо [40]. Таким чином, можна стверджувати, що суфіксальний способів справді широко поширений в українській мові і активно застосовується при створенні нових термінів.

Окрім суфіксального способу утворення, варто згадати і префіксальний спосіб. Він не настільки часто застосовується в українській мові, але також зустрічається серед українських термінів. Перш за все це зумовлено відсутністю в українській мові такої кількості префіксів, як суфіксів. Проте, це не означає, що використання префіксів не є ефективним при формуванні нових термінів.

Останніми роками можна помітити збільшення тенденції до використання саме тих префіксів, які були запозичені з латинської мови або інших іноземних мов. Це такі префікси, як *архі-*, *анти-*, *ультра-*, *супер-*, *де-* тощо [40]. Хоча вони і зайняли своє повноцінне місце в українській мові лише нещодавно, вони широко використовуються в науково - технічній літературі. Наприклад: *гіпертрофія м'язів* (префікс *-гіпер*), ультрафіолетове опромінення (префікс *-ультра*), *антибактеріальний імунітет* (префікс *-анти*), *трансплантація* (префікс *-транс*).

Але іноді слова можуть проходити декілька перетворень під час утворення нового терміну. Це здебільшого можливо пояснити розвитком наукового поняття, з яким пов'язаний термін, а також тим, що за допомогою

суфіксів і префіксів іноді вчені намагаються його характерні риси. Головним у такому випадку є дотримання вимоги до лаконічності терміну, так як він має бути перш за все точним і коротким для кращого розуміння сутності позначуваної концепції.

Щодо способу складання, то цей спосіб також можна зустріти в різних наукових працях. Утім, варто розуміти, що зовсім не всі поєднання слів у реченні можуть вважатися складеним терміном.

Пригадаємо одну з головних вимог до терміну - вмотивованість. Вмотивовані терміни мають бути зрозумілими читачу навіть без використання тлумачного словника. Цього можна досягти тільки за рахунок наявності в середині самих елементів терміну внутрішньої мотивації [20]. Компоненти складеного терміну мають бути не хаотично знаходитися в середині речення, а логічно, семантично і граматично поєднуватися між собою. Тільки таким чином складений термін може дійсно вважатися повноцінним терміном.

Розглянемо як приклад складений термін *«збиральна машина»*. Цей термін складається з двох компонентів, а саме віддієслівним прикметником *«збиральний»* і іменником *«машина»*. Окремо один від одного ці компоненти є звичайними загальноживаними словами. Проте, знаходячись у відповідному реченні та поєднанні у пару граматичними засобами і контекстом, ці слова стають частиною аграрної сільськогосподарської термінології, в результаті позначаючи техніку, що використовують під час збору врожаю.

Окрім афіксації і складення слів, існує і ще один спосіб створення нових термінів, який має назву контамінація. Цей спосіб отримав назву від англійського слова *contamination*, що часто перекладається як *забруднення* в українській мові. Утім у лінгвістиці для позначення цього шляху формування нових термінів варто застосовувати інше слово – *стягнення*.

У своїй праці *«On Blendings of Synonymous or Cognate Expressions in English»*, Г. Бергстром описує контамінацію (стягнення) як процес злиття

двох або більше подібних компонентів (наприклад, частини слова чи синтаксична конструкція) в одне єдине слово. Варто наголосити, що Бергстром підкреслив важливість семантичної подібності цих вхідних компонентів. Неможливо створити нове слово, об'єднуючі різні елементи без врахування того, що саме ці елементи собою представляють [48]. Також не буде зайвим вказати про те, що деякі лінгвісти надають власні визначення явищу контамінації, тим самим пропонуючи власні судження з цього питання.

Контамінація є способом, який викликає активне обговорення у середовищі термінознавців і філологів загалом. Перш за все, постає питання, чи є цей метод ефективним і продуктивним взагалі. За дослідженням Т. Ніколаєвої, кількість контамінованих слів у тлумачних словниках протягом останніх років зросла з 2% до 7% [22]. По - друге, іншим питанням є те, наскільки часто такі слова зустрічаються в науково – технічній термінології. Так, можна прослідкувати, що частка цих слів хоч і збільшується, але не високими темпами. Утім, варто зазначити, що хоча терміни, створені шляхом контамінації не є широко розповсюдженими, деякі неологізми, які позначають явища наукового розвитку і сучасного суспільства справді створені саме цим методом.

Акроніми і аббревіатури також зустрічаються серед термінів. Утім, варто розуміти, що ці два способи творення термінів, незважаючи на їх спорідненість, мають корінну різницю між собою.

Акронім – це слово, утворене з початкових літер певного слова або окремої фрази. Акроніми зазвичай вимовляються як звичайне слово, незважаючи на те, що кожна літера акроніма вже позначає своє конкретне слово [53]. Наприклад, *FAO - Food and Agriculture Organization (ФАО - Продовольча та сільськогосподарська організація ООН)*.

Акроніми споріднені з методами скорочення і стягнення (про який ми вже згадували раніше). По суті, акронім скорочує складну лексичну одиницю, перетворюючи складний термін, який може бути занадто великим і

важким для розуміння читача. Головна ж відмінність від типових абревіатур (як, наприклад, «BBC») полягає в вимові – абревіатура не може вимовлятися як окреме слово, на відміну від акроніму. Абревіатури вимовляються як послідовність літер.

Варто зазначити, що зазвичай абревіатури і акроніми зустрічаються зрідка в терміносистемах наукових галузей. Не всі терміни можуть бути скорочені в достатній мірі, щоб мати можливість і зберегти суть терміну, і бути зрозумілим читачеві.

У такому випадку найкращою порадою може бути не зловживати абревіатурами і акронімами під час ведення наукового дискурсу у будь – яких його проявах. Використавши в своїй роботі занадто багато такого роду термінів, праця науковця ризикує бути незрозумілою не тільки для звичайних читачів чи фахівців – початківців, але навіть для інших науковців. Використання акронім і абревіатур має бути виправданим у науково – технічному тексті. Особливо це стосується тих випадків, коли текст перенасичений акронімами, що позначають нові поняття.

Метод конверсії полягає в зміні частини мови та також значення самого слова. Проте, морфологічна будова слова залишається незмінною. Цей спосіб творення термінів викликає неабияке зацікавлення у сучасних лінгвістів і розглядається в багатьох наукових працях з термінознавства. Насправді, на це є вагома причина. Конверсія - це не тільки ще один зручний інструмент для термінотворення, але і водночас шлях збагачення мови.

Сам процес утворення нових термінів за допомогою конверсії є доволі зрозумілим. Слово проходить через граматичну зміну, переходячи з однієї частини мови в іншу. При цьому, сама будова слова не зазвичай не змінюється – вона залишається такою ж самою. Проте, через зміну частини мови, слово набуває нового значення [2]. Це дає можливість перетворювати загальноживані слова, що вже існують в мові, в нові терміни.

В українській мові метод конверсії зустрічається частіше з урахування запозичення окремих тенденцій від мов міжнародного спілкування. Утім, це

не означає, що конверсія з'явилася нещодавно. У загальноповсякденній мові конверсія вже давно є звичним явищем. Наприклад, «Павленків ліс», де «Павленків» - це присвійний прикметник, якраз демонструє явище конверсії («Павленків ліс» – «ліс Павленка»).

Але в українській мові метод конверсії не розповсюджений настільки широко, як в англійській мові. З огляду на історичний розвиток цієї мови і її тенденції до спрощення, сучасна англійська мова зробила конверсію своєю невід'ємною частиною. Сам по собі процес поширення конверсії в англійській мові почав розвиватися після ототожнення іменників і дієслів у ній. Наявність нульового закінчення також, безумовно сприяло полегшенню процесу творення нових слів [2].

Переклад конверсії може викликати певні труднощі у початківців, не знайомих з особливостями галузі. Але у подальшому це перестає бути проблемою, так як термін, утворений конверсією, можна впізнати по специфічному контексту речення. Професіональні перекладачі вже можуть одразу підібрати потрібну перекладацьку трансформацію при перекладі.

Конверсія охоплює різноманітні частини мови. Найчастіше відбуваються перетворення з іменника на дієслово, з іменника на прикметник, з прикметника на іменник, з дієслова на іменник, тощо.

Як вже було зазначено раніше, для покращення розуміння різних явищ у філології, багато з них проходять через класифікацію і структурування. Це, звісно, стосується і термінів, які були створені методом конверсії.

Терміни, утворені за допомогою конверсії, можна поділити на:

- вербалізація (створення дієслів): *pay* – *платити* (*pay* як «рента» стає «*pay*» як «процес сплати»);
- субстантивізація (створення іменників): *intensive farming* – інтенсивне розведення (*farming* (дієслів) стає *farming* (іменник));
- ад'єктивізація (створення прикметників): *climate chamber* – кліматична камера (де слово *climate* (іменник) стає *climate*

(дієсловом), *beef herd* - м'ясне стадо (*beef* (іменник) став *beef* (прикметником), *plow horse* – тягловий кінь (*plow* (іменник) переходить у прикметник);

- адвербалізація (створення прислівників): *yearly* – щорічно (іменник *year* стає прислівником).

Отже, конверсія хоча і не є поширеним способом формування нових термінів, але багато лінгвістів визнають її як ефективний і продуктивний спосіб для збагачення термінології наукових галузей. Варто розуміти, що їх кількість буде тільки збільшуватись з урахуванням все частішого їх використання в англійській науково – технічних текстах.

Питання доцільності використання запозичень в українській мові турбує вітчизняну наукову спільноту вже давно. Причиною такого занепокоєння є зрозумілою – історично, українська мова переживала гоніння і переслідування і до набуття незалежності вона не мала можливості повноцінно розвиватися.

Утім, після набуття незалежності, українські вчені стали частиною широкої світової спільноти науковців, що призвело до запозичення думок, ідей, інтеграції нових галузей і, звісно ж, запозичення термінів з інших мов.

Метод запозичення можна поділити на пряме запозичення (коли термін запозичується без жодних змін), адаптоване запозичення (коли написання та вимова терміну адаптується відповідно до вимог мови, яка його запозичує) та калькування (коли частини іншомовного слова буквально перекладаються на мову перекладу).

Отже, можна стверджувати, що існує велика кількість способів створення нових термінів, як в українській, так і англійській мові. Це можна пояснити тим, що через активний науковий розвиток сучасного суспільства з'явилася потреба в номінації нових понять, концепцій і винаходів.

Якщо звернутися до класифікації Р. Дюбока, то ми визначаємо чотири основні методи формування нових термінів: семантична заміна, морфологічна заміна, конверсія та запозичення термінів з іноземних мов.

Хоча, очевидно, що насправді таких методів може бути набагато більше, в залежності від специфіки класифікації і поглядів автора з приводу цього питання.

Варто відзначити, що в більшості методи формування термінів в українській і англійській мовах сповідають. Утім варто зазначити, що за рахунок певних серйозних відмінностей між цими двома мовами, (як, наприклад, того, що українська мова є синтетично, а англійська мова – аналітичною), те як часто окремі методи використовується тій чи іншій мові може відрізнятися.

Так, наприклад, очевидним є факт того, що найбільша кількість наукових термінів сформована саме завдяки морфологічній зміні. І англійська мова, і українська часто орієнтуються саме на афіксальні методи утворення термінів, особливо використання суфіксів.

Проте, з іншого боку, в англійській мові частіше зустрічаються більш специфічні способи формування термінів. Наприклад, метод конверсії загальноживаних слів є набагато поширенішим в англійській мові через її аналітичну природу, що спрощує сам процес конвертування.

Контамінація також є схожим способом формування термінів. В українській мові важче знайти приклади контамінації, ніж в англійській мові (при тому, що цей метод тільки починає демонструвати свою продуктивність).

Також, очевидно, в українській мові буде набагато більше запозичень, ніж в англійській мові, так як чимала кількість запозичень у ній становлять не тільки слова з латини чи давньогрецької мови, наприклад, але слова з англійської мови.

Висновки до розділу 1

Терміни є однією з ключових складових сучасного наукового дискурсу. Це не дивує, так як термін виконує в науково – технічному тексті важливу роль – надає номінацію новим поняттям і явищам науки. Утім учені –

лінгвісти все ще не можуть дійти згоди щодо єдиного визначення цього терміну. Це зрозуміло, так як сам термін поєднує в собі значну кількість рис і особливостей і, відповідно, його визначення змінюється в залежності від того, що саме в терміні бажає підкреслити автор.

Основною функцією терміна є номінативна функція – термін надає назву поняттю в межах певної наукової галузі. Але, варто зазначити, термін має ще декілька важливих функцій. Наприклад, комунікативна. Науковці всього світу використовують терміни для ефективної передачі інформації між собою. Так за допомогою однієї лексичної одиниці можливо передати результат новітнього дослідження і вести фахову дискусію. Окрім цього терміни виконують ще одну важливу роль – передає інформацію про наукові досягнення не тільки між сучасними дослідниками, але і між представниками різних епох. Термін, який позначає важливе поняття певної галузі, передає ці знання від одного вченого до іншого, незважаючи на різницю в часі.

Існує значна кількість особливостей, які є характерними для термінів. Терміни мають надавати визначення поняттю або винаходу, так як це їх основна функція в науковому дискурсі. Так, термін має бути частиною наукової галузі, тобто належати до певної внутрішньої системи цієї галузі – термінології. Без приналежності до системи, термін не може існувати. Термін має бути чітким, точним і лаконічним, що допоможе зробити комунікацію набагато простішою і продуктивнішою. Він також має мати тільки одне значення, тобто бути моносемантичним. Це є основними вимогами до терміну.

Лінгвістика, як наука, постійно проводить систематизацію власних знань. Однією з важливих складових такої систематизації є створення зрозумілої класифікації усіх елементів. Термін, як філологічне явище, має достатньо важливих рис і тому потребує ґрунтовного дослідження. Через що в науковій літературі можна знайти різні класифікації термінів.

Найбільш поширеними класифікаціями термінів є класифікація за ступенем спеціалізації, будовою та класифікація термінів за формуванням.

Хоча більшість термінів використовуються для позначення наукових понять однієї галузі, це не означає, що сфера використання усіх термінів обмежується суто спеціальною галуззю. Так, терміни поділяються на групи відповідно до спеціалізації. Вузькоспеціалізовані терміни зустрічаються тільки у межах однієї галузі. Міжгалузеві терміни є набагато ширшими. Їх можна зустріти в двох і більше суміжних наукових сферах. Нарешті, існують загальнонаукові терміни, які є важливим для дослідників практично усіх галузей і зустрічаються в багатьох наукових роботах.

За будовою терміни поділяються на прості терміни, які складаються з одного слова і складних термінів. Складні терміни зазвичай складаються з кількох елементів, які поєднані між собою внутрішнім зв'язком. Також ми можемо віднести до складних термінів загальнонавчани слова, що були об'єднані між собою за допомогою афіксів.

Окремими питанням є способи створення термінів. Науковці потребують ефективних способів формування нової наукової термінології і тому перелік методів постійно збагачується. Найбільш поширеними способами створення термінів є морфологічна заміна, конверсія і запозичення.

Основними методами можна назвати афіксацію (використання суфіксів і префіксів для створення нових слів), конверсію (перехід слова з однієї частини мови в іншу без зміни її зовнішньої структури), контамінація (поєднання частин двох або більше слів), складання (набуття двома або більше словами нових внутрішніх зв'язків), тощо. Цей метод є надзвичайно поширеним як в українській, так і англійській мовах.

Конверсія є переходом слова з однієї частини мови в іншу без зміни її зовнішньої структури. Цей спосіб є доволі продуктивним, але його частіше використовують в англійській мові.

Запозичення з іноземних мов активно використовуються в українській мові. Деякі вчені – лінгвісти виступають проти широкого використання запозичень і підтримують ідею створення власних термінів за рахунок

ресурсів української мови, в наш час все частіше можна зустріти англіцизми в українських наукових текстах, оскільки знання іноземної мови полегшує процес рецепції.

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ

2.1 Лексико – семантичні особливості аграрних термінів в українській та англійській мові

Протягом усього історичного існування українського народу на своїх землях, сільськогосподарська термінологія не втрачала своєї актуальності. Незважаючи на очевидні історичні перепони, аграрна галузь була і залишається однією з тих напрямків виробництва, який продовжувало розвиватися на наших землях. Тому, враховуючи сучасний статус України як однієї з провідних аграрних держав світу, що забезпечує аграрною продукцією чимало країн світу і зважаючи на ті важкі обставини з якими зіткнулася наша держава і українське фермерство, потреба в вдосконаленні цієї важливої складової економіки тепер стало актуальною.

Очевидно, що для того, щоб збільшити ефективність і продуктивність певної галузі, потрібно спершу провести її активну модернізацію і переглянути певні теоретичні засади. Це особливо актуально наразі, коли чимало посівних земель було втрачено чи забруднено мінами, а окремі фермерські господарства були зруйновані. Утім, сам процес модернізації не може початися без потрібної наукової бази. Аграрії і фермери потребують високоякісного обладнання і нових методів ведення свого сільського господарства. Є зрозумілим той факт, що більшість такого обладнання і знань будуть отримані завдяки допомоги з-за кордону, що створює нову проблему – комунікативну.

Тепер наші фермери змушені знайомитися з сучасними методами введення аграрного господарства і не завжди ця нова інформація доступна на рідній їм українській мові. Таким чином, з'являється потреба в перекладі різноманітних робіт, пов'язаних з аграрним сектором. Це стосується не тільки публіцистичних чи науково –популярних статей в зарубіжних

виданнях. Це можуть бути і іноземні дослідження, науково – технічні статті щодо нової техніки і навіть звичайна інструкція до трактору. І всі ці джерела мають спільну рису – в усіх них можна зіткнутися з термінами сільського господарства.

Зважаючи на сучасні тенденції і новітні погляди на ведення фермерства (особливо в Європі, яка не настільки багата на родючі ґрунти), то сучасні фермерські господарства як англомовних країн, так і закордонних країн загалом роблять ставку перш за все на максимальній ефективності процесу ведення господарства, а не на кількості. Такого результату неможливо досягнути за рахунок застарілої матеріальної бази і не актуальних методів. Сучасні результати іноземного фермерства викликають серйозне зацікавлення збоку українського аграрія.

Очевидним є і твердження. Що зі зростанням українського фермерства в зарубіжних досягненнях в аграрній галузі і збільшення кількості перекладених наукових текстів з сільського господарства, перекладачі все частіше стикаються з іноземними аграрними термінами. Деякі з них є зрозумілими для них і тому віднайти відповідник в українській мові не є важким завданням. Проте, зустрічаються і неологізми, які позначають новітні напрямки і досягнення в аграрній галузі чи які просто позначають явища чи особливості, які притаманні, наприклад, англійському землеробству чи тваринництву. У таких ситуаціях, перекладач має знати не тільки ефективні способи перекладу термінів, але і ключові особливості та відмінності між українським і аграрним терміном. Без таких знань, адекватний переклад аграрного терміну іноді є практично неможливим.

Українська аграрна термінологія пройшла через багато етапів розвитку протягом довгого часу. Вона нерозривно пов'язана з розвитком української мови і чимала кількість термінів походить з стародавніх часів. До таких стародавніх термінів ми можемо включити як стародавні засоби введення господарства (*плуг* чи *сапа*) так і деякі методики посіву. З моменту зародження на українських землях землеробства і тваринництва, українська

мова збагачувалася специфічними аграрними поняттями, які потребували відповідних назв. Сприяла цьому і українська культура – з давніх часів вирощування пшениці і інших злаків вважалося ледве не ключовою складовою типового циклу життя селянина. Тому, ще з трипільських часів спостерігаємо збагачення аграрної термінології різними поняттями, прямо чи опосередковано пов'язаних з пекарською справою, з хліборобством і вирощуванням злаків. Сюди входять, наприклад, назви основних злакових культур, які потім використовують у процесі створення борошна, споруди, які потрібно для цього, інструменти для оброблення поля чи збору врожаю, назви для позначення процесів і, звісно, ж назви хліборобської продукції. Не дарма, в українській мові навіть існує прислів'я «хліб – всьому голова», позначаючи серйозну роль і вплив одного тільки цього напрямку в українському сільському господарстві.

Процесу розширення термінологічної бази аграрної галузі сприяв і її міжгалузевий характер: існування тваринництва і землеробства як окремих галузей з власною специфічною термінологією, науково - технічний розвиток і поява нових, більш ефективних методів ведення сільського господарства, використання нових машин і знарядь у сільському господарстві, тощо. Окрім цього, варто розуміти, що чимала кількість аграрної термінології є відомою серед мешканців України так, як сільськогосподарська тематика є доволі значною і важливою в українському суспільстві.

Проте, що саме розуміється під поняттям «сучасний аграрний термін»? Вивчаючи думки різних вчених, можна дійти висновку, що це термінологічні системи, які пов'язані з процесом виробництва аграрної продукції. Проте для того, щоб ґрунтовно дослідити терміни, спершу варто розуміти, які самі складові цього процесу відображають ці терміни. Для цього спершу варто поділити їх на групи.

Катерина Тішечкіна У своїй статті «сільськогосподарські терміни в україномовних та англійськомовних словниках» [39] пропонує такий поділ термінів за тематичними групами:

1. техніка, знаряддя праці;
2. приміщення;
3. працівники;
4. назви тварин та рослин;
5. хвороби рослин та тварин;
6. найменування, які стосуються розмноження тварин;
7. способи обробітку землі;
8. процеси, що стосуються розведення тварин та їх утримування.

Не буде зайвим зазначити, що термінологія сільськогосподарської галузі межує з багатьма іншими галузями і деякі терміни в ній є міжгалузевими. Як показало наше дослідження, вимоги до рівня знань іншої галузей для перекладача може варіюватися. Звернувшись до вище вказаного списку основних тематичних груп аграрних термінів, можна зазначити, що деякі з них мають високу концентрацію термінів з інших галузей.

Перш за все, найбільша кількість міжгалузевих термінів спостерігається в межах тих груп, як пов'язані з тваринництвом. Наприклад, розглянемо тематичну групу «хвороби рослин і тварин», і «процеси, що стосуються розведення тварин та їх утримування». Чимало термінів тут (особливо ті, що пов'язані з тваринами) будуть пов'язані з ветеринарством і відповідно з медичною галуззю в цілому. Наприклад, *інфекційний артеріїт (коней), вірусне запалення, вірусний гепатит качок, аутоімунне захворювання, серцево-судинні захворювання, гормональне порушення*, тощо.

Щодо групи, пов'язаної з розведенням тварин, тут можна знайти чимало ветеринарних термінів, пов'язаних з особливостями будови тварин і їх організмом. Наприклад, це можуть бути внутрішні органи і частини тіла тварин (*плечовий пояс, кровоносна система, перехресні антитіла, суглобовий хрящ*). Також, у цій частині можна помітити і присутність загальних медичних термінів. Причина цьому є очевидною – важливою складовою тваринництва є правильний догляд за худобою, тому здоров'я тварин і їх лікування у разі хвороби є частою темою різних наукових робіт.

Терміну сільського господарства і аграрної промисловості притаманні певні, характерні для усіх термінів риси: це системність терміну і його внутрішня залежність від інших частин терміносистеми, складовою якої він є. Водночас потрібно зазначити, що термін не називає поняття, але воно до нього приписується. Тому термін у словниках не тлумачиться, а визначається. Як відомо, це приводить до потреби вчених і дослідників певної галузі домовлятися між собою, яке поняття вкладати в той чи той термін [35].

Отже, зміст певного поняття, яке означене терміном, буде зрозумілим завдяки його дефініції.

Це все свідчить про те, що аграрна термінологія є частиною науково-технічної термінології і тексти аграрної тематики так само є частиною науково-технічної літератури. Це означає, що більшість особливостей, які притаманні науково-технічній літературі і її перекладу, також стосуються і перекладу текстів з аграрної теми. Утім, існує певна проблема, пов'язана з тим, що серед наукових досліджень з перекладу науково-технічної літератури, є недостатньою. Однією з причин цьому була недостатня зацікавленість сучасних перекладознавців. Але на даний момент починають з'являтися нові наукові праці з цієї теми.

Безумовно, характерними рисами науково-технічних текстів є, як вже згадувалося раніше, насиченість тексту великою кількістю термінів і термінологічних словосполучень. Іншою важливою рисою є наявність лексичних конструкцій та скорочень. Існує також вимога щодо того, щоб перекладач дотримувався використання простих синтаксичних конструкцій для збереження адекватності перекладу і зробити текст легшим для сприйняття читачем.

Насиченість наукового тексту термінами є однією з найважливіших його характеристик. Це також стосується і текстів аграрного спрямування. Проте, не всі терміни в текстах аграрного спрямування є саме спеціалізованими аграрними термінами. Чималу частку термінів у таких текстах, навіть

незважаючи на те, що вони орієнтовані не на звичайного читача, а на галузевого спеціаліста, складається з загальнонаукової термінології. Такі терміни не позначають якісь специфічні поняття або об'єкти сільськогосподарської галузі, але вони вживаються лише у межах науково-технічної літератури та визначають загальну специфіку науково-технічного стилю.

Загальнонаукова термінологія, очевидно, доволі поширена і в науково-технічних аграрних текстах. Вони з'являються там у вигляді слів чи словосполучень. З іншого боку, на це є причини: такі загальнонаукові терміни необхідні в тексті для поєднання частин тексту, для вираження оціночних суджень, тощо.

Зауважимо, що процес перекладу будь-яких термінів, не тільки аграрної галузі, може викликати чимало труднощів. Розглянемо певні проблеми, з якими, на думку К. І. Войтенко [6], перекладач може зіткнутися під час процесу перекладу тексту аграрної галузі:

1. структура терміну в англійській мові може відрізнитися від структури, яка є в українській мові;
2. деякі терміни можуть не мати еквівалентів в українській мові, що може ускладнити процес перекладу терміну;
3. не завжди термін аграрної галузі чи загальнонауковий термін має тільки одне значення. Деякі терміни є багатозначними і їх значення можуть відрізнитися навіть у залежності від галузі сільського господарства.

Водночас, важливо підкреслити, що самі аграрні терміни в галузевих науково-технічних вирізняються серед інших загальнонаукових і загальнотехнічних термінів. Ці терміни зазвичай несуть у текстах певне семантичне навантаження та займають головне місце у них. Ця лексика надає можливість точно, чітко та економно виражати зміст тексту. Саме наявність таки специфічних термінів у науково –технічному тексті загалом і допомагає віднести цей текст до аграрної тематики, так як терміни є надійним

показником сфери, до якої відноситься текст. Хоча такий висновок не стосується усіх термінів, так як деякі з них мають загальнонаукове значення і використовуються в усіх наукових текстах.

Потрібно також розуміти, що англійській текст аграрної тематики має свої певні синтаксичні структурні особливості. Зазвичай, такі тексти в англійській мові відрізняються від інших текстів своєю структурною складністю. У таких текстах часто зустрічаються дієприслівники, інфінітиви та герундіальні звороти, а також інші суто книжкові конструкції, які створюють певні труднощі в розумінні тексту і додають додаткові складнощі і завдання для перекладача.

Ідеальним результатом перекладу для будь-якого перекладача є досягнення адекватності перекладу, коли йому вдається досягнути поєднання форми і змісту оригінального тексту, використовуючи засоби мови перекладу [46]. Проте, тримати таке поєднання під час перекладу текстів сільськогосподарської тематики не є простим завданням. Перш за все, перекладач має зрозуміти оригінальність і специфіку того тексту, який він перекладає. Враховуючи кількість напрямків, підгалузей і особливостей галузі в загальному, переклад тексту аграрної тематики може бути не простим завданням не тільки через використання особливих термінів чи різницю в процесах, які відбуваються в нашій країні і в іноземному фермерстві. Не знаючи специфіку галузі, непідготовлений перекладач може допуститися помилок, через які він не зможе досягнути адекватності через нерозуміння самого процесу. Це знову повертає дискурс до однієї з ключових ідей галузевого перекладу – перекладач не може просто перекласти матеріал без розуміння, що саме він перекладає. Справедливо зазначити, що таке твердження може стосуватися не тільки сільського господарства, але і галузевого перекладу в цілому.

Очевидно, що варто окремо обговорити англійську аграрну терміносистему. Вона, зазвичай, займає важливу частину в науково-технічних текстах аграрного спрямування. Ця терміносистема є складною і

вона має власну узгоджену структуру, яка складається з певних термінологічних одиниць, пов'язаних між собою аграрною тематикою. Ця терміносистема не є закінченою, бо з плином науково-технічного прогресу з'являються нові методи, способи і механізми, які допомагають людині вести сільське господарство.

Інша важлива специфіка, яку треба враховувати при перекладі англійської аграрної термінології, це характерні відмінності у веденні сільського господарства англійських країн і України. Клімат, традиційні методи землеробства, різниця в рівні науково – технічного розвитку галузі, окремі напрямки у аграрній сфері, які не є звичними для нашого регіону – все це також створює труднощі для перекладача. Іноді, іноземний досвід може корінним чином відрізнитися від досвіду аграріїв нашого регіону. Тому, перекладач має бути готовий до зустрічі у тексті з термінологією напрямків. З яким він не знайомий. Аграрна галузь розвивалася протягом довгого часу, тому неможливо знати усю термінологію окремих підгалузей.

У зв'язку з тим, що англійська аграрна терміносистема постійно знаходиться у процесі розвитку, потрібно розуміти, що до перекладача існують особливі вимоги. Він не тільки має бути експертом у самому процесі перекладу іншомовних текстів. У випадку перекладу іншомовних аграрних текстів і іншомовних аграрних термінів (англійських аграрних термінів зокрема), потрібно мати широкі знання з аграрної тематики. Перекладач має бути ще фахівцем-аграрієм, який знається у специфіці окремих галузей сільського господарства. Але недостатньо знати зміст окремих іншомовних аграрних термінів (наприклад, англійських аграрних термінів) без належного ознайомлення перекладача з українською термінологією (в цьому випадку з українською аграрною термінологією) і відповідними еквівалентами іншомовних термінів [37].

Під час процесу перекладу, важливе значення має саме контекст терміну. На думку Н. М. Тимощука [37], існує два етапи процесу перекладу терміна:

1. з'ясування значення терміна у контексті;
2. переклад значення рідною мовою.

Ці етапи є особливо важливими у випадку, коли перекладач змушений перекладати іншомовний аграрний текст, який містить у собі нові поняття і явища, які ще не мають еквівалентів в українській мові. Ці неологізми створюють серйозні труднощі для будь-якого перекладача під час перекладу. Тому спершу перекладач змушений проаналізувати оточення і зв'язки терміна всередині речення і вже тільки потім починати рухатися до другого етапу. Як вже було вказано раніше у теоретичному блоці, всі терміни мають бути вмотивованими. Отже, їх суть має бути зрозумілою завдяки існуючим всередині речення внутрішнім зв'язкам. Такий підхід може бути викликом навіть для досвідченого перекладача. Проте, зрозумівши концепцію, яку позначає термін, перекладач зможе рухатися далі і почати шукати адекватні способи перекладу неологізму.

Наступним же етапом для перекладача має бути підбір найкращого способу перекладу терміну. Існує чимало інструментів для перекладу термінології. Ці засоби будуть розглянуті пізніше в наступному розділі дослідження.

Існує чимало різних проблем і труднощів, з якими перекладач може зітнутися під час процесу перекладу аграрних термінів. До цих проблем належать: багатозначність (термін не завжди може бути однозначним, що створює певні труднощі для перекладача), синонімія (наявність синонімів може завадити процесу підбору відповідного еквівалента в українській мові), довгота терміну, його не легковимовність (термін має бути милозвучним), надмірне використання іноземних термінів у тексті (велика кількість іноземних термінів у тексті тільки ускладнюють його сприйняття), відсутність систематичності в побудові термінів, яка відображає зв'язок між поняттями і термінами (аграрний термін має мати певний зв'язок з означуваним поняттям) [37].

Також, серйозною проблемою є випадки наявності омонімії серед термінів, які мають бути перекладені. Проблема омонімії пов'язана з проблемою багатозначності термінів у науково-технічних текстах. Проте, перекладачу потрібно розрізняти між собою явища омонімії і багатозначності терміну. Це все в поєднанні з різними міжгалузевими термінами, пов'язаними з, наприклад, ветеринарною справою, медициною загалом, інженерією і машинерією (якщо текст має науково –технічний характер) також створює труднощі для перекладача.

Окремо варто розглянути і певні стилістичні особливості перекладу аграрних науково-технічних текстів. При перекладі таких текстів українською мовою, перекладач може зустрітися з такими елементами, які не є властивими для наукового стилю: це можуть бути переклади метафоричних термінів, образної та необразної фразеології, розмовні лексичні елементи та кліше, тощо [12]. Для того, щоб розв'язати ці проблеми і адекватно перекласти текст, перекладач має володіти знаннями і вміннями правильно використовувати способи і прийоми лексичних елементів (зокрема термінів). Іншою стилістичною проблемою для перекладача може стати поява в аграрному науково-технічному тексті певних елементів експресивності. Науковий стиль зазвичай має низький рівень використання засобів експресивності. Але це не означає, що перекладач не може зустріти ці засоби в аграрних науково-технічних текстах. Наприклад, застосування засобів експресивності може пояснюватися потребою вираження авторської емоційної думки. Проте, варто пам'ятати, що у науково-технічних текстах мова виконує функцію логічного викладення матеріалу, тому засоби експресивності майже не зустрічаються в таких текстах. Також у деяких аграрних текстах можуть зустрітися навіть художні тропи, хоча вони не належать до емоційної експресії, а до «інтелектуальної» («логічної») експресії [27].

Під час дослідження особливостей аграрної термінології, Н. М. Тимошук [37] поділяє їх на дві групи:

1. еквіваленти - це терміни, які мають вже відповідники в мові перекладу (*differential* - диференціал, *driving wheel* - ведуче колесо, *land wheel* - польове колесо);
2. безеквівалентні - це терміни, що поки що не мають відповідників у мові перекладу (*front power lift* - підйомний механізм для знарядь фронтальної навіски, *reverse drive adaption* - пристрій для їзди заднім ходом, *power take off* - привод від вала відбору потужності).

Отже, очевидним є те, що перекладачу найлегше і найпростіше перекладати саме ті терміни, які вже мають відповідні еквіваленти в мові перекладу. З іншого боку, на думку відомого українського лінгвіста В. І. Карабана, еквівалентні терміни теж поділяються на дві групи:

1. одноквівалентні терміни - це терміни, що мають тільки один відповідник у мові перекладу (*tractor* - трактор);
2. багатоквівалентні - це терміни, що мають більше ніж один відповідник у мові перекладу (*structure* - структура в будівництві, бізнесі, сільському господарстві, *body* - орган у політиці, медицині, агрономії).

Безумовно, головним способом перекладу одноквівалентних термінологічних одиниць є пошук і знаходження лексичних еквівалентів у мові перекладу. Вони є важливою частиною процесу галузевого перекладу, бо вони надають можливість перекладачу з'ясувати основний зміст науково-технічного тексту. Одноквівалентні терміни є помічниками для перекладача під час перекладу науково-технічних текстів, але перекладача має вміти перекладати їх адекватно і професійно.

Отже, переклад аграрної науково-технічної літератури вимагає від перекладача глибоких знань з цієї галузі, вміння адекватно перекладати галузеві терміни і розуміти особливості науково-технічної літератури. Особливу увагу перекладач має звернути на переклад галузевих термінів. У зв'язку з тим, що переклад таких термінів має чимало труднощів, перекладач

повинен орієнтуватися в цій галузі і досконало знати українські еквіваленти цих галузевих термінів.

Аграрні терміни в українській і англійській мовах формувалися протягом довго часу. В Україні сформувалася особлива хліборобська культура, що була результатом багатьох сторічч вирощування залікових і пекарської традиції. Англійськими країнами є місцем, де вперше з'явилося фермерство у своєму сучасному вигляді. До сільського господарства там до сих пір ставляться шанобливо. Тому можливо спостерігати велику кількість термінів в обох мовах, а також активне запозичення українською мовою англійських аграрних термінів.

Сучасний розвиток української термінології обґрунтований вимогами сучасності - можливості для ведення фермерського господарства в нашій країні є тепер доволі обмеженими. Тому, фермери стикаються з потребою оптимізації власного господарства. Утім, його вдосконалення неможливе без відповідної матеріально - технічної бази. А для ефективного використання цієї матеріально - технічної бази потребуються теоретичні знання, які, зазвичай, є доступними через недостатнє знання іноземних мов (зокрема, англійської мови). Тому існує нагальна потреба в збільшенні кількості аграрних перекладів. Проте, як зазначалося раніше, такий переклад є неможливим без детального вивчення англійської аграрної термінології для перекладача.

Аграрні терміни мають приналежність до різних тематичних груп і підгалузей, що ускладнює процес перекладу аграрних текстів. Через існування різних напрямків у веденні сільського господарства, непідготовлений перекладач може заплутатися у термінах з різних підгалузей чи не зрозуміти специфіки деяких процесів притаманних цьому аспекту цієї галузі. Навіть всередині підгалузі можуть існувати декілька напрямків, кожен з відповідною специфікою. Тому перекладач має мати ґрунтовну підготовкою і знання, перш ніж працювати з текстом незнайомої для нього сфери.

Терміни сільського господарства відрізняються один від одного різною будовою, приналежністю до різних тематичних груп і потребують від перекладача знань різних методів перекладу термінології. Але спершу, варто розглянути основні способи творення аграрних термінів і визначити особливості їх будови.

2.2 Особливості структури аграрних термінів. Способи формування сільськогосподарських термінів

Перш ніж почати розглядати основні методи перекладу аграрних термінів, варто обговорити їх характерні особливості побудови. Як було зазначено в теоретичній частині, ми можемо поділити всі терміни на прості, складні та терміни – словосполучення.

Спершу, розглянемо прості терміни. Дослідивши під час дослідження два аграрні україно – англійські словники («Тематичний англо-український українсько-англійський сільськогосподарський словник» О. Цьовха і «Французько-англійсько-український словник аграрної термінології для студентів-філологів аграрних закладів вищої освіти» С.Б. Столбецька, В.Д. Ігнатенко, Н.С. Береговенко та Н.С. Демченко), можна зробити такий висновок: простих і непоширених термінів аграрних термінів в українській і англійській мові є більше, ніж складних термінів.

Складні терміни часто з'являються як доповнення чи роз'яснення вже існуючих простих термінів в аграрній термінології. Один з елементів складного терміну є основним словом (часто саме простий термін), у той час які інші його компоненти, що оточують його – це ознаки, які додають додатковий контекст і пояснюють особливості терміну. Це можна простежити в таких прикладах: *молода тварина* – *young animal* (де «тварина» є основним словом, а «молода» - ознакою), *кашемірова вовна* – *cashemire wool* («вовна» – основне слово, «кашемірове» – ознака), тощо. Тема складних термінів у межах аграрної термінології буде розглядатися далі.

Під час дослідження простих термінів у даних словниках, була визначена закономірність у тому, що часто терміни, які складаються з одного слова в українській мові позначають певні загальні поняття, які стосуються сільськогосподарської сфери. Багато назв техніки в словниках подаються з використанням простого терміна: *трактор* – *tractor*, *реарер* – *жниварка*. Проте, при більш детальному дослідженні можна прийти до висновку, що значна частина назв сільськогосподарської техніки мають іноземне походження і відповідно є запозиченнями. Навіть саме слова «*трактор*» є чудовим прикладом цього. Слова «*сівалка*» і «*жниварка*» є суто українськими словами, які позначають складові техніки, яка працює в полі. Як можна помітити, вони були утворені шляхом відображення самої дії, яку виконують ці засоби (*сівалка* від дієслова «*сіяти*», а *жниварка* - від «*жати*»). Англійські ж терміни в такому разі не завжди є простими термінами («*сівалка*» - «*seed drill*»).

Іншим прикладом цього є назви сільськогосподарських інструментів. Справедливо зазначити, що більшість таких назв сформувалися на ранній етапах розвитку самої мови через важливість сільського господарства для ранніх суспільств. Так як чимало інструментів були створені ще в стародавні часи, їх назви (як самі інструменти) проходили зміни, але в більшості своїй вони – прості терміни: *лопата* – *shovel*, *плуг* – *plow*, *сана* – *hoe*, *граблі* – *rake*, тощо.

Але варто розуміти, що не завжди будова українських термінів і англійських термінів є схожою. Наприклад під час дослідження назв підгалузей в межах вищезазначених словників, була відмічена наступна закономірність: назви підгалузей українською мовою можуть бути позначені простими термінами. У той час як англійські назви підгалузей – це складні терміни. Особливо це стосується термінів, що пов'язані з підгалузями тваринництва. В англійській мові часто до терміна додається додаткове слово, найчастіше «*farming*» або «*breeding*», яке вказує на процес розведення певної тварини. Наприклад: *крільництво* – *rabbit farming*, *козівництво* – *goat*

farming, *свинарство* – *pig breeding*, *конярство* – *horse breeding*, *птахівництво* – *poultry farming*, тощо. Але з іншого боку. Це не означає, що підгалузі в українській мові не можуть бути виражені складним терміном. Наприклад, можливо створювати складні терміни за схемою «розведення» + «назва тварини»: *розведення кіз*, *розведення кролів*, *розведення свиней*, тощо.

Так само треба пам'ятати, що в аграрних текстах (незважаючи на те, чи вони мають науковий чи публіцистичний характер) можуть вживатися загальнонаукові терміни. Зазвичай, такі терміни є знайомим для перекладача і не становлять труднощі при перекладі. Значна частка цих загальнонаукових термінів є простими термінами: аналіз – *analysis*, класифікація – *classification*, система – *system*. Проте, наше дослідження присвячене саме аграрним термінами, тому загальнонаукові терміни не представляють такого значного інтересу для нас.

Наступними є складені терміни. Таких термінів є менше в межах аграрної терміносистеми, ніж простих термінів. Проте, з іншого боку вони займають доволі помітне місце в аграрній терміносистемі. Це створює цікавий парадокс. Вчені – лінгвісти вказують, що терміни будь - якої галузі мають бути короткими і зрозумілими. При цьому, вони мають бути такими не тільки для тих, хто працює в цій сфері, але і для стороннього читача, не знайомого з тематикою. Інакше, такі терміни перетворюються на професіоналізми (про характерні відмінності яких від термінів вже було зазначено раніше).

З іншого боку, серед вимог до термінів існує вимога до їх вмотивованості. Вмотивований термін не має потребувати зайвого обґрунтування в тексті, щоб бути використаним (звісно, якщо це не термін - неологізм, який був вперше застосований в межах цього науково – технічного тексту). Він так само не має потребувати додаткових зносок чи приміток всередині тексту (хіба що це вимагає специфіка терміну, як, знову, при використанні неологізмів). Таким чином, людина, яка знайома з

тематикою поверхово, може зрозуміти його значення і продовжити ознайомлюватися з текстом далі.

Добитися такого ефекту є доволі складним завданням. Наприклад, розглядаючи аграрну термінологію, можливо відзначити наявність великої кількості медичних термінів, які представляють значну складність у розумінні для людей, які не мають достатніх знань у темі. Багато назв хвороб, складових тіла тварин чи специфічних процедур, які застосовуються в ветеринарній справі, важко трансформувати таким чином, щоб вони передавали свою суть без зайвих пояснень (*глобулярний актин - globular actin, акродонтовий зуб - acrodont tooth*). Так само це стосується і деяких термінів в аграрній справі, як наприклад *регіоналізація сорту - regional varieties, штучний добір - artificial selection*.

Іншою серйозною причиною, чому складні терміни поширені в структурі аграрної термінології – це потреба у відображенні їх специфічності. Розглянувши англо – українські аграрні термінологічні словники, можна констатувати, що хоча загальні поняття в сільськогосподарській терміносистемі позначають простими словами, але їх різновиди позначаються складними термінами. Повертаючись до питання мотивації аграрних термінів, найпростішим способом відрізнити одне поняття від іншого (навіть якщо вони схожі) – це додати як окремий елемент всередину структури терміну його ознаку.

Окрім використання додаткових елементів, щоб окреслити специфіку і різницю одного поняття від іншого, складні терміни сформувалися і значну складову аграрної термінології через поширеність одного зі способів їх створення – складання. У межах цього способу, загальноживані слова можуть поєднуватися між собою, утворюючи унікальний зв'язок і надаючи терміну нове означення. Таким чином, можливо зустріти чимало звичайних загальноживаних слів у термінологічних словниках з сільського господарства, які, утім, завдяки контексту і внутрішній мотивації тепер позначають нове явище в аграрній сфері.

Розглянемо процес формування нових складних термінів, взявши як приклад такі терміни як *«анатомічна будова»*, *«система пасовищ»* і *«чистокровний кінь»*.

«Анатомічна будова» як термін вказує на особливості внутрішньої структури тварин і їх анатомії в залежності від виду. Слово *«будова»* в цьому випадку виступає в ролі головної частини цього складного терміна. *«Будова»* є загальноживаним словом, але з використанням прикметника *«анатомічний»*, він отримує нове, специфічне значення. Тобто, за допомогою такого поєднання загальноживаних слів і інших галузевих термінів можна так само утворити нові терміни. Тепер це міжгалузевий термін, який одночасно може належати і до сфери вивчення людської анатомії, і ветеринарної справи і тваринництва. Утім, варто врахувати, що приналежність терміну до аграрної терміносистеми найкраще може проявитися в контексті самого речення, з якого і стане зрозуміло, до якого з вищезгаданих напрямків цей термін належить.

«Система пасовищ», як складний термін теж у певній мірі схожий на *«анатомічну будову»*. В основі цього словосполучення знаходиться слово *«система»*. *«Система»* є загальнонауковим терміном, так як, безумовно, вона зустрічається в майже більшості наукових галузей. Але, в цьому випадку, коли відбувається поєднання слова *«система»* з іншим словом, а саме *«пасовищем»*, ми отримуємо новий аграрний термін – *«система пасовищ»*, що означає *«частину запланованих зусиль керівників фермерських господарств з проектування та планування земельних ділянок для випасу тварин»* [77]. Таким чином, можна прослідкувати як поєднання загальнонаукового терміну з вже існуючи аграрним поняттям створює новий термін у сільськогосподарській термінології.

Зазвичай більшість складних термінів у аграрній сфері обмежуються двома, або трьома ознаками, яких достатньо, щоб вирізнити цей термін на тлі інших. Це зрозуміло, так як нагромадження термінів не вітається в будь-якій науковій дискусії. Як вже було зазначено раніше, занадто великий

термін лише ускладнює сприйняття тексту. Особливо це є не доречним, коли термін можна позначити застосувавши набагато простіший спосіб чим використавши менше слів. Наукова чи фахова комунікація (в будь – якому своєму прояві) має бути чіткою і зрозумілою для усіх учасників цього процесу. Бажання виразити особливості терміну, додавши до його головного елементу декілька зайвих позначень, може нашкодити цьому. Виключенням можуть бути тільки терміни, значення яких важко передати одним або два словами і які справді потребують більш поширеного підходу (*навантаження на велику рогату худобу - livestock and cattle load, вода, що міститься в продуктах харчування - water content in food, отруєння хімічними добривами - chemical fertilizer poisoning*).

Таким чином, можна підсумувати, що складні терміни поширені в межах аграрної термінології через свою можливість за рахунок внутрішніх зв'язків поєднувати між собою саме поняття і декілька його ознак. Складні терміни можуть найбільш ефективно надавати інформацію і диференціювати один аспект поняття чи його підтип від іншого. Найбільшим же викликом становить вимога до лаконічності термінів, так як занадто навантажені терміни можуть ускладнити не тільки їх розуміння, а й процес комунікації в загальному.

Останнім видом будови аграрних термінів це складені терміни. Складені терміни поєднують між собою частини слів напряму, а не за допомогою граматичних і контекстуальних зв'язків, як це відбувається у процесі створення складних слів.

Терміни, що є поєднанням двох або більше слів всередині аграрної терміносистеми зустрічаються не часто. В англійській мові такі специфічні терміни є більш поширеним явищем через аналітичну природу самої мови, утім навіть в її межах, як це було з'ясовано в попередніх розділах, такі терміни становлять лише незначну частку серед нових термінів. Якщо ж розглянути кількість термінів з такою будовою в українській мові, то їх ще меншою, ніж в англійській мові.

Аграрна терміносистема має незначну кількість складених термінів, які, окрім цього мають свої складнощі під час перекладу. Проаналізувавши аграрні словники під час дослідження, було зроблено висновок, що в своїй більшості, такі терміни є окремим складовими складних термінів і вказують на їх унікальну ознаку, яка допомагає диференціювати поняття, яке позначає термін, і сприяє кращому їх розумінню. Наприклад, *кільцеподібна мітка для крила* - *ring-shaped wing mark* (кільцеподібний в терміні складається з слів «кільце» і «подібність» і вказує на характерну форму), *багаторівнева клітка* - *multilevel cage* (багаторівневий складається зі слів «багато» і «рівень» і вказує на особливість конструкції), *середньодобовий приріст* - *average daily gain* (середньодобовий в цьому випадку є поєднанням двох слів: «середній» і «доба», і вказує на часову межу), *теплопровідність* - *thermal conduction* (тут слово складається зі слів «тепло» і «провідність», вказуючи на властивість об'єкта проводити тепло). Цікавим є те, що в останньому випадку, переклад англійською мовою цього терміну є складним терміном, що не є типовим для термінів цієї мови).

Окрім цього, продовжуючи тему різниці між перекладом в українській і англійській мові аграрних термінів, можна зазначити, що не в усіх випадках українській складені терміни мають відповідником в англійській мові складений англійській термін. Наприклад, назви порід окремих тварин не завжди співпадають у перекладі (*біломордий олень* - *Thorold's deer*). Такі випадки є черговим свідченням різниці у етапах розвитку аграрної сфери двох різних народів і потребу в розумінні специфічності цих процесів. Особливою проблемою це може бути при перекладі назв порід різних тварин чи назв рослин. Питання ефективності окремих способів перекладу в таких випадках буде детальніше розглянуто в наступному розділі.

Підсумовуючи, складені терміни не є поширеними в межах аграрної терміносистеми і часто при перекладі на англійську мову (чи українську мову) вони мають вже існуючі відповідники, які не завжди є очевидними для перекладача. Також варто відзначити, що самі складені терміни частіше за

все навіть не є окремими термінами, але лише складовими вже існуючих складних термінів. Таким чином, переклад термінів з такою будовою або зводиться до використання способів перекладу, характерних для перекладу складних термінів, або ж вони вже мають у мові перекладу специфічний відповідник, як, наприклад, якщо ми говоримо про складене слово, що є складовою складного терміну.

Тепер, проаналізувавши найчастіші види будови термінів сільського господарства, варто перейти до іншого важливого питання – як саме відбувається їх процес формування, найбільш продуктивні способи і у чому полягає різниця у створенні нових аграрних термінів у українській а англійській мовах.

Під час дослідження, одним з найбільш важливих питань стало те, як саме аграрні терміни формуються. Як було зазначено раніше, розуміння того, як терміни тієї чи іншої терміносистеми створюються може допомогти вибудувати ефективну стратегію перекладу і знайти найбільш доречні засоби для перекладу терміну. Особливо це стосується ситуацій, коли перекладач зустрічає в тексті неологізм, що не був висвітлений раніше в межах наукового дискурсу цієї галузі.

Аграрна сфера в цьому випадку не є виключенням з правил. Розглянувши будову її термінів, можна зробити висновок, що чимало її термінів є складними, тобто такими, що складаються з кількох слів. Але водночас складові цих складаних термінів часто мають непросту будову, яка потребує від перекладача певні зусилля. Переклад складного терміну вимагає збереження зв'язків між його складовими. Інакше, перекладач ризикує не зробити адекватний переклад і не передати сутність самого поняття, яке цей термін позначає.

Філолог Т. Петрова в своїй статті «Морфологічні способи термінотворення на матеріалі сучасної української фітомеліоративної термінології» вказує, що найбільш продуктивним способом створення аграрних термінів є морфологічне термінотворення [25]. Дослідження

окремих аграрних словників тільки підтверджує цю тезу. Найбільша кількість термінів у межах аграрної терміносистеми була створена саме завдяки застосування різноманітних морфологічних заміні і засобів. Завдяки великій кількості інструментів у межах морфологічного термінотворення як в українській, так і англійській, цей метод можна назвати найбільш ефективним і продуктивним.

Використовуючи широкий спектр інструментів, які надає українська мова і багатий функціонал англійський афіксів, науковці і фахівці аграрної галузі можуть створювати різноманітні терміни або надавати вже існуючі нові значення чи отримати можливість диференціювати схожі поняття. Також, самі по собі ці засоби вже існують у межах загальноживаної мови, що означає, що фахівцям не потрібно вигадувати нові інструменти, а достатньо просто використати ті, що вже існують у мові. Це, безумовно полегшує сам процес термінотворення. Афікси є також економним засобом створення термінів, так як завдяки використанню мінімальних засобів мови, з'являється можливість передавати відмінні значення, іноді навіть повністю протилежні [15]. У результаті, ці очевидні переваги роблять цей спосіб найбільш поширеним у термінології усіх підгалузей сільського господарства.

Коли досліджується процес створення нових термінів за допомогою морфологічних методів, то можна відмітити, що використання суфіксів при створенні аграрних термінів є одним з найбільш поширених явищ термінотворення в цій сфері. Наявність достатньо помітної кількості суфіксів у межах як англійської, так і української мови сприяє застосування саме цих афіксів під час формування нових термінів. Як можна здогадатися, суфікси займають важливу складову при термінотворенні. Часто вони використовуються і в поєднаннях кількох способів, чи просто при утворенні нових термінів разом з префіксами (також відомий, як «комбінований» спосіб). Тому, як приклад, спершу розглянемо застосування деяких суфіксів в аграрних термінах.

Широко розповсюдженими серед термінів цієї галузі в українській мові є суфікси -*енн-*, -*інн-* та -*анн-*. Ці суфікси найчастіше використовуються для того, щоб позначити дію, особливо якщо сама дія є тривалою. Суфікси -*енн-*, -*інн-* та -*анн-* також є важливим, коли в поняття, яке позначає термін, є процесом. Тому ці суфікси приєднується до основ дієслів.

Іншим важливим суфіксом є -*ість*. Цей суфікс виконує важливу роль у термінах аграрної галузі, так як він часто позначає особливу ознаку або властивість об'єкта. Через те, що чимало термінів сільськогосподарського напрямку є складними термінами, що поєднують у особі декілька елементів, включно з однією або кількома ознаками, можливо спостерігати розповсюдженість таких термінів.

Серед суфіксів, які можна відзначити при формуванні термінів аграрної термінології є суфікси -*н-* та -*ен-*. Ці терміни використовуються при потребі показати, що об'єкт може бути підданим якійсь дії або процесу. Водночас, інший розповсюджений суфікс, -*льн-*, вказує на характерну ознаку поняття за дією чи функцією, яку воно виконує .

- *розфасування сіна - hay conditioning*. Використання суфіксу -*анн-* тут є виправданим, так як термін позначає специфічний процес, пов'язаний з процесом переробки і підготовки сіна до перевезення. Варто зазначити, що тут суфікс -*анн-* використовується з префіксом *роз-*, який позначає повернення до попереднього стану. В англійському ж відповіднику використаний герундіальний зворот з закінченням *-ing*, який типово застосовується в англійській мові для позначення довготривалої дії;
- *придатність для обробки - processing suitability*. У цьому випадку ми спостерігаємо використання суфіксу -*ість*, що застосовується в словах, що є ознакою предмета або його особливою властивістю. Тут, наприклад, «*придатність*» відображає завершальний етап підготовки аграрної продукції

до її подальшої обробки. В англійському перекладі спостерігаємо застосування слова «*suitability*», що є результатом складання двох слів «*to suit*» («*підходить*») і «*ability*» («*можливість*»);

- *обмежена годівля (limited diet)* і *раціональна годівля (food rationing)*. У цих двох прикладах спостерігається використання суфіксів *-ен-* та *-льн-*. У першому випадку, слово «обмежений» вказує на дію, що стосується головного слова («*годовля*»), тобто «*обмеження в годівлі*». У другому терміні, *годовля*, як головний елемент складного терміну, розглядається як сам процес, а слово «*раціональний*» - як його характерна ознака.

Таким чином, можна відзначити, що більшість термінів що використовують суфікси в українській мові мають вже існуючі відповідники в англійській мові і навпаки. Розглянуті вище суфікси не є єдиними, які зустрічаються в українській мові, а розглянуті способи їх перекладу можуть і варіюватися відносно від контексту самого терміну. Але завдяки широкому спектру суфіксів і їх способів використання в аграрних термінах, можна засвідчити, що це справді ефективний і продуктивний інструмент термінотворення.

Іншим розповсюдженим способом термінотворення в сільському господарстві є застосування префіксів. Утім, якщо порівняти застосування префіксів і суфіксів, то стає очевидним, що в межах аграрної терміносистеми, застосування префіксів відбувається набагато рідше. Цьому сприяє значно менша кількість самих префіксів як в англійській, так і англійській мовах. Чимала кількість префіксів в українській мові – це також запозичені елементи з іноземних мов (*анти-*, *ультра-*, *супер-* тощо), які хоч і застосовуються в науково – технічній лексиці, не так широко поширені в загальноживаній мові. Це, щоправда, не означає, що префіксів в українській мові немає і що вони не використовуються при термінотворенні. Хоча

суфіксів набагато більше в обох досліджуваних мовах, але водночас не завжди є можливість обрати правильний суфікс для відображення тієї суті, яка потрібна для нового терміну.

Префікси, що застосовуються при створенні аграрних термінів, у результаті проведеного дослідження, було вирішено поділити на дві категорії: префікси, що були використані з загального фонду мови і префікси, що були запозичені з іноземних сов.

Незважаючи на те, що сама українська мова не має великої кількості префіксів (як і англійська мова), але їх достатньо для формування нових аграрних термінів. Наприклад, можна виділити префікси *без-*, *роз-*, *не-*, *су-*, *проти-*, *по-*, тощо. Розглянемо декілька випадків застосування цих префіксів.

- *розгалужена дуга - branchial arch*. Тут використовується префікс *роз-*, який приєднується до основи віддієслівного іменника «галуження». Префікс *роз-* вказує як на повернення до зворотнього стану, так і на незакінченість дії. Слово *branchial* в англійському відповіднику теж використовує суфікс *-ial*, який приєднаний до слова «*branch*» («гілка»);
- *неякісне поголів'я - poor quality of domestic livestock*, *неорганічна сполука - inorganic compound*. У цьому випадку розглядаються складні терміни, елементи яких мають префікси *не-* (*неякісне*, *неорганічна*). Використання цього префіксу вказує на протилежність дії і тому цей префікс є схожим до префіксу *проти-*. Цікаво, що в першому прикладі англійський відповідник зображений доволі поширеним терміном, який в українському перекладі було вирішено значно скоротити за допомогою використання відповідного префіксу. У іншому ж прикладі був використаний префікс *in-*, який схожий за сферою свого застосування і значенням з українським префіксом *не-*;

- *почерговість поколінь - alternation of generations*. Наступний складний термін вказує на чергування декількох поколінь когось елементу сільського господарства, наприклад, худоби, послідовність їх зміни. У такому випадку, тут було застосований префікс *по-*, який і вказує на таке послідовне чергування і є доречним.

Щодо запозичених термінів, які вживаються в аграрній справі, то їх кількість є помітною в межах усіх застосованих префіксів: *агро-*, *фіто-*, *ре-*, *де-*, *анти-* тощо.

Більшість з них є запозиченнями з англійської мови, але так можна помітити запозичення з латини (особливо, коли обговорюються загальні медичні терміни чи терміни ветеринарної справи, яким притаманні велика кількість запозичень) та елементи з давньогрецької мови. Самі іноземні префікси, частіше за все, можна знайти в словах, які самі є запозиченнями з інших мов. Розглянемо пару прикладів:

Репродуктивний вік - reproductive age. У цьому складному терміні застосований префікс *ре-*, що позначає в англійській мові повторюваність дії, або процесу.

Дегенерація – degeneration. Тут був застосований префікс *де-*, який також є запозичанням з англійської мови. Префікс *де-* вказує на негативну тенденцію повернення до попереднього стану.

Таким чином, можна підсумувати, що суфікси і префікси грають надзвичайно важливу роль при створенні нових аграрних термінів і є одними з основних способів їх формування. Це, як було визначено під час дослідження пояснюється їх поширеністю як в українській, так і англійській мовах, а також простотою в використанні. Утім це не означає, що суфікси і префікси є єдиними інструментами для термінотворення в сільськогосподарській сфері.

Варто згадати, що існує ще один спосіб термінотворення, який належить до морфологічних методів – це контамінація (або основоскладання).

Як вже зазначалося, контамінація полягає в тому, що частини кількох слів поєднуються в єдине слово, часто з використанням голосного сполучника для милозвучності слова, яке утворюється в результаті. Цей метод є не настільки поширеним як використання афіксів, але також дозволяє створювати нові терміни за рахунок використання ресурсів, які вже наявні в загальноживаній мові.

Терміни, утворені завдяки основоскладанню зустрічаються часто в термінології аграрної сфери. Тому, можна свідчити, що цей метод є продуктивним. У результаті проведеного дослідження, було зроблено висновок, що завдяки поєднанню окремих основ вже існуючих простих термінів, можна ефективно відобразити специфічну властивість позначуваного поняття. Наприклад, *землеволодіння – land ownership* (той, що володіє землею), *винороб – winemaker* (той, що робить вино), *кормозабезпечення – provison of feed* (забезпечення кормами), *землеоцінка – land evaluation* (оцінка землі). Таким чином, створюються не тільки нові терміни, але і при цьому вдається зменшити кількість складних термінів, які можна виразити більш лаконічним способом.

Конверсія є окремим методом створення нових аграрних термінів, який може зустрічатися в сільськогосподарських текстах. Конверсія є доволі специфічним шляхом формування нового терміну, який може створити проблеми для перекладача. Завдяки конверсії, слово може не змінити свою зовнішню граматичну структуру, але при цьому відбувається зміна частин мови. Таким чином, заощаджується ресурс мови, так як одне й те ж на перший погляд слово може позначати різні явища за допомогою конверсії. Але, варто пам'ятати, що багатозначні терміни не є доречними в межах наукового дискурсу. Прикладами таких термінів у межах аграрної термінології є *безперервний розподіл – continuous distribution* (розподіл може

бути як у цьому контексті дієсловом, так і іменником), *інтенсивне розведення* - *intensive farming* (у цьому випадку, розведення може бути як іменником, так і дієсловом), тощо.

Доречно пригадати і про значну частку сучасних термінів в аграрній терміносистемі української мови, які є запозиченнями з іноземних мов. З огляду на сучасних науково – технічних розвиток, велика кількість науково – технічних термінів запозичається з іноземних мов. Аграрна термінологія не є виключенням з цього правила.

Запозичення в текстах сільськогосподарської сфері виправдані, так як науковий розвиток закордонної наукової спільноти вирішує різноманітні питання, які постали перед сучасними аграріями. І тому, в українській мові починають з'являтися неологізми і запозичені слова з наукових досліджень чи науково – технічних текстів закордону. Частіше за все, це слова англійського походження (*трактор, репродуктивний, вітамін* тощо). Але варто зауважити, що іноземні запозичення не обмежуються англійською мовою. В аграрних текстах можна побачити тепер і французькі, і німецькі запозичення (наприклад, *biodiesel* – *біодизель*).

Отже, під час проведення дослідження, було поставлене завдання віднайти основні стратегії аграрних термінів в українській і англійській мовах. Утім, спершу було вирішено ґрунтовно дослідити будову і основні способи формування цих сільськогосподарських термінів.

Розглянувши декілька аграрних англо – українських словників, можна прийти до висновку, що широко поширеними за будовою є прості терміни, які позначають загальні поняття усєї аграрної галузі та складні терміни, які позначають специфічні характеристики цих понять. Прості терміни відображають загальні поняття, як поширені інструменти, назви техніки, імена тварин чи назви підгалузей сільського господарства. Складні терміни дозволяють у межах своїй структури і за рахунок своїх внутрішніх зв'язків між компонентами не тільки виконати свою основну функцію – позначити

поняття, але і відобразити певні його характерні ознаки. Це дозволяє диференціювати схожі поняття і полегшує розуміння аграрних текстів.

Щодо способів формування аграрних термінів, то найбільшим продуктивними і ефективними можна вважати морфологічні методи термінотворення. Так, застосуванням суфіксів і префіксів під час цього процесу дозволяє використовувати вже існуючий загальномовний фонд для позначення нових концепцій. Іншими методами, які також зустрічаються при створенні термінів в аграрній галузі, є контамінація, складання слів і конверсія. Чимало термінів для позначення нових понять були запозичені з іноземних мов, особливо англійської, німецької і французької.

Висновки до розділу 2

Аграрна термінологія є ключовим елементом сучасного аграрного дискурсу. З урахуванням того, як швидко змінюється становище аграрної галузі як в Україні, так і за кордоном, пошук нових методів і способів ефективного введення сільського господарства не припиняється. Вчені і фахівці з усього світу, разом з звичайними аграріями, докладають зусиль для пошуку рішення для сучасних викликів.

Міжмовна комунікація між спеціалістам цієї галузі ще ніколи не була настільки важливою, ніж зараз. Тому на перекладачів покладається суттєва роль у підтримці цієї комунікації. Від перекладу наукових текстів у ветеринарній справі до синхронного перекладу міжнародних фермерській конференцій, перекладач всюди займає помітну роль. Утім, робота з аграрною тематикою вимагає не просто знання основних концепцій, пов'язаних з сільським господарством.

Аграрна галузь має надзвичайно широку і диверсифіковану систему підгалузей, кожна з яких має свій перелік термінів, з якими перекладач має працювати. Знання стандартних способів перекладу може бути не доцільним і недостатнім у випадку не розуміння того, як терміни в цій сфері побудовані і як вони сформовані .

У цьому розділі було ґрунтовно розглянуто як основні властивості і специфічні особливості аграрних термінів у порівнянні з термінологією інших галузей, так і те, як вони побудовані і сам процес їх створення. Провівши аналіз того, як українській терміни корелюються з англійськими термінами, було з'ясовано, на які аспекти аграрних термінів перекладачу варто в першу чергу. Особливо це є важливим у тому випадку, коли перекладач змушений працювати з термінологією, що тільки нещодавно стала складовою аграрної терміносистеми і ще не має відповідників в українській мові.

Тільки спершу дослідивши загальні риси і тенденції, що можна прослідкувати вже в існуючих аграрних термінах, перекладач стане достатньо підготовленим до перекладу неологізмів, які все частіше зустрічаються в аграрній сфері. Тому, що стандартні методи ведення сільського господарства, які існували протягом довго часу, вже не є такими актуальними, як раніше. Так само, при перекладі незнайомої підгалузі сільського господарства, розуміння основ термінотворення аграрних термінів і те, які саме типи їх будови є поширеними, дозволяють перекладачеві здійснювати адекватний і точний переклад.

У розділі констатовано, що без розуміння базових основ аграрної термінології, їхніх ключових особливостей і способів творення, перекладачеві може бути важко якісно передати значення незнайомих термінів в аграрній галузі. Тому, перед тим, як починати шукати ефективний спосіб перекладу, варто спершу дослідити сам аграрний термін, його будову та внутрішній зв'язок між його елементами.

РОЗДІЛ III: СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ У СУЧАСНОМУ ФАХОВОМУ ДИСКУРСІ

3.1 Основні методи перекладу аграрних термінів з англійської на українську мову

Досліджуючи особливості перекладу аграрної термінології, можливо дійти висновку, що незважаючи на її різноманітність і той факт, що всередині сільськогосподарської галузі існує чимало підгалузей (від біоінженерії до агроінженерії), перекладач може користуватися типовими для перекладу науково-технічних термінів способами їх перекладу. Проте спершу варто визначити, які методи перекладу є найбільш доцільними.

Найбільш поширений метод перекладу, який найчастіше використовується при перекладі аграрних термінів, є пошук відповідних термінів з точно таким же значенням, тобто еквівалентів. Українські вчені - філологи Колесник і Предко зазначили в своїй роботі «Особливості перекладу німецьких аграрних термінів українською мовою», що еквіваленти є постійними лексичними одиницями, які мають таке ж саме значення, що і слово у оригінальному тексті.

Якщо розглянути аграрні словники термінів, то невдовзі стане очевидним, що чимала кількість простих термінів цієї галузі в англійській мові вже має відповідник в українській мові. Це є зрозумілим, тому, що чимала кількість інструментів, технічних засобів і навіть назв тварин існували протягом великої кількості часу і схожість процесів, що протікали в аграрних галузях англійських народів і України є також місяцями спорідненими. Тому пошук сталих еквівалентів при перекладі з англійської мови на українську мову (і навпаки) полегшує складний процес адекватного перекладу аграрних термінів. Наприклад, *корова – cow, аграрний – agrarian, плуг – plow*, тощо.

Додатково доречно додати, що чимала кількість сучасних термінів, як в англійській мові, так в українській мові є запозиченнями. Українська мова є найбільший помітною у цій мовній парі, бо її аграрні терміни часто є англіцизмами, тобто термінами, які запозичені з англійської мови. Це, очевидно, значно спрощує процес пошуків еквівалентів, так як еквівалент в українській мові часто є таким самим словом, що і в англійській мові, адаптованим під вимоги української граматики і актуальні норми української мови. Проте, з іншого боку, багато мовознавців активно ведуть дискусії, щодо доцільності використання англіцизмів в українській мові, пропонуючи українській терміни – відповідники. Але, якщо використання суто українського відповідника не узгоджено в середині наукової спільноти, це може створити явище синонімії серед термінів у середині галузі, коли декілька термінів можуть бути відповідниками одного англійського терміну (чи терміну з будь – якої іншої мови). Це є неприпустимим з точки зору основних вимог до наукових термінів, так як тільки один термін має позначати одне поняття в середині наукової галузі.

Окрім використання відповідників, варто також розглянути і інші поширені методи перекладу, які використовуються при перекладці аграрної термінології :

1. калькування. Це спосіб перекладу , за яким слово перекладається не за звуковою складовою, але за морфемами, з яких слово складається. У такому випадку кожній морфемі в слові перекладач має знайти відповідний еквівалент у мові перекладу (наприклад: *two-level plough* - дворядний (-ярусний) плуг, *handle plough* - чепіга плуга, *block construction* - блочна конструкція, *lifting power* - підйомна сила);
2. транскодування. Методи перекодування вважаються найбільш простими способами перекладу. Одним з них є метод транскодування. Це доволі поширений метод перекладу багатьох загальномовних понять і його також можна зустріти і при

перекладі термінів. Особливо це стосується ситуацій, коли перекладач вимушений перекладати нові терміни, які ще не мають еквівалентів у мові. Такі терміни, зазвичай, називаються неологізмами. Транскодування може бути корисним при перекладачі таких термінів, але перекладач водночас має пам'ятати про збереження основної суті тексту для читача. Отже, цей спосіб побуквено чи пофонемно передає слово з оригінального тексту за допомогою алфавіту мови перекладу. У перекладі текстів аграрної тематики цей спосіб перекладу також часто зустрічається. (наприклад: *differential* - *диференціал*, *tractor* - *трактор*, *incubator* - *інкубатор*, *cultivator* - *культиватор*);

3. експлікація (описовий метод). Інший спосіб перекладу термінів аграрної термінології є експлікація, або описовий метод. Під час використання цього способу перекладу, перекладач замінює іноземний термін на словосполучення, яке має на меті пояснити, що означає цей термін. Тобто, він має описати значення цього терміну. Цей метод викликає чимало дискусій серед філологів і перекладачів. З одного боку, використання методу експлікації приводить до нагромодження тексту перекладу зайвими словами. Це може ускладнити сприйняття тексту реципієнтом. Але, з другого боку, існують ситуації, коли перекладач мусить використати метод експлікації. Наприклад, під час перекладу нових слів у цій галузі. Це особливо стосується термінів аграрної галузі, так як у сучасному світі сільське господарство розвивається дуже швидкими темпами. Через це в мові перекладу можуть бути відсутніми відповідні еквіваленти. Отже, цей спосіб перекладу термінів може допомогти перекладачу при перекладі нових понять і термінів в аграрній галузі (наприклад, *front power lift* - *підйомний механізм для знарядь фронтальної завіски*, *clutch* - *зчипний (буксирний) пристрій трактора*, *combs for flax* - *гребінь*

для обчислення головок льону, *dairy equipment* - обладнання для доїння й первинної обробки молока);

4. конкретизація. Особливістю цього способу перекладу науково-технічних термінів є те, що при його використанні, перекладач передає іноземний науково-технічний термін за допомогою більш конкретного поняття (наприклад, *trailer hitch* - причіпний пристрій для повозки);
5. генералізація. Цей спосіб перекладу науково-технічних термінів схожий на спосіб конкретизації, але він є протилежним до нього. Замість того, щоб при перекладі іноземного терміну використати більш конкретне поняття, перекладач використовує більш широке поняття (наприклад, *pneumatic tires* - шини).

Під час дослідження аграрних текстів було відібрано і розглянуто 120 термінів, відібраних з різних аграрних словників. У результаті було визначено, що приблизно 65 слів були перекладені за допомогою пошуку відповідників, 14 термінів було перекладено методом калькування, 17 інших термінів - способом транскодування, 11 термінів були перекладені експлікацією (описовим методом), 7 - конкретизацією, а 6 інших термінів - генералізацією. Це підтверджує тезу про те, що більшість термінів в аграрній сфері вже мають відповідники, але водночас окремі терміни вимагають специфічних способів (див. додаток А).

Вибір способу перекладу певного терміну аграрної галузі залежить від наявності відповідного еквіваленту цього терміну в мові перекладу, а також контексту, в межах якого і функціонує цей аграрний термін. Тому перекладач має завжди спершу визначити до якого стилю належить текст і на якого читача цей текст розрахований.

Також перекладач має пам'ятати про «фальшивих друзів перекладача» (також відомі як «міжмовні омоніми»), які можуть зустрітися при перекладі термінів. Іноді, слова, які здаються зрозумілими для перекладача при дослідженні тексту, можуть мати зовсім не те очікуване значення.

Недосвідчений перекладач, який не ґрунтовно вивчає контекст використання термінів у реченнях і не уважно попередньо досліджує текст перед початком перекладу, а просто поверхово переглядає їх, ризикує не помітити наявності таких термінів і перекласти їх найпростішим шляхом, не зрозумівши суті їх використання. Це особливо часто відбувається навіть при перекладі загальнонаукових термінів, так як перекладач може зосередити свою увагу на перекладі специфічних аграрних термінів.

Варто також нагадати про надзвичайну важливість попереднього перегляду тексту. Окрім того, що неуважний перекладач може пропустити при перекладі «фальшивих друзів перекладачів», він може не зрозуміти контекст використання окремих термінів, тим самим не маючи можливості адекватно їх перекласти. Це, безумовно, ускладнить процес пошуку відповідників чи обрання ефективного і точного методу при перекладі цих термінів. Особливо це помітно при роботі з текстами аграрної тематики, тому що як вже було з'ясовано раніше, сфера сільського господарства має велику кількість підгалузей і кожна з них має певні особливості. Переклад тексту, пов'язаного з розведенням окремої породи коней та переклад тексту про збір врожаю кукурудзи будуть корінним чином відрізнятися один від одного термінологією, особливостями процесів, які описуються в текстах і навіть наявністю характерних тільки для цієї підгалузі міжгалузевих термінів (які, як було зазначено раніше також є важливою частиною аграрних текстів). Тому, можна зробити висновок, що не розглядаючи специфіку кожного аграрного тексту окремо, перекладач ризикує перекласти текст адекватно і точно і тим самим здійснити неякісний переклад.

З'ясувавши основні способи перекладу аграрних термінів, можливо тепер розглянути на практиці як найкраще перекласти аграрні терміни у науково-технічному тексті. Для цього розглянемо приклади аграрної термінології, підібрані з «Тематичного англо-українського українсько-англійського сільськогосподарського словника», укладеного Олександром Цьовхом і «французько - англійсько - українського словника аграрної

термінології», за авторством Столбецької С.Б., Ігнатенко В.Д., Береговенко Н.С., Демченко Н.С.

Розглянемо спершу терміни, які перекладені калькуванням.

Two - level plough - дворядний плуг. Цей термін позначає особливий тип плуга і відповідно цей термін не створить проблем для перекладача. «*Plough*» має при перекладі на українську мову основним первісним значенням «плуг». Очевидно, що при перекладі на українську мову варто буде обрати саме це значення. «*Two - level*» же загалом позначає при перекладі на українську мову щось, що має два рівні. Безумовно, що при перекладі цього компоненту даного терміну варто звернути увагу на контекст.

Flocking instinct, herding instinct, herd behaviour - стадний інстинкт. Наступним буде розглянутий приклад англійського терміну, який має декілька синонімів у середині своєї галузі. «*Flocking instinct*» є складовою термінології тваринництва і вказує на специфічну поведінку домашніх тварин, коли вони інстинктивно збираються у стадо чи просто в групу для свого захисту. Незважаючи на те, що саме по собі поняття є доволі зрозумілими для перекладача, у англійській мові цей термін, як було з'ясовано в ході дослідження, може мати декілька синонімів. Як вже було зазначено раніше, явище синонімії не притаманне фахову і науковому дискурсу (через очевидну причину – вимогу до точності в науковому стилі). Але, іноді бувають і винятки, коли явище синонімії спостерігається і в аграрних термінах. Насправді, причиною синонімії в цьому випадку є бажання вказати на специфіку кожного випадку прояву такої поведінки в англійських аграрних текстах. Так, якщо розібратися у характерних особливостях понять «*flock instinct*» та «*herd instinct*», то причиною застосування тут слів «*flock*» та «*herd*» є бажання відрізнити стада двох різних видів тварин. В українській мові слово «стадо» позначає будь - яку групу тварин, у той час як в англійській мові є декілька різних термінів для позначення груп свійських тварин («*flock*» найчастіше використовується для овець, а «*herd*» – для великої рогатої худоби). У цьому випадку синонімія є

результатом потреби виокремити дві різні групи домашніх тварин в англійській мові для особливості позначення різних їх груп у ній. Щодо різниці між використанням *herd instinct* та *herd behavior*, то тут можна стверджувати, що різниця між цими двома поняттями в тому, що в першому прикладі підкреслюється інстинктивний характер того, що тварини групуються між собою і утворюють стадо, в той час як у другому прикладі відзначається особливості домашньої худоби поведінки під час цього процесу.

Herbicide – гербицид. Термін «*herbicide*» є добре знайомим не тільки для фахівців сільського господарства, але навіть для пересічних людей, далеких від цієї сфери. Загальна назва широко спектру видів отруйних речовин, що використовується при обробці врожаю часто, вживається не тільки під час наукового дискурсу щодо землеробства, але і під час звичайного навколо фахового обговорення на телебаченні. Сам термін є доволі цікавим за своїм походженням, так як навіть в англійській мові він є калькою. Термін «*herbicide*» в англійській мові складається з двох компонентів, запозичених з латинської мови – це «*herba*» (рослина) і «*cide*» (знищувати щось). Недарма в англійській мові існує навіть синонім до цього терміну – «*weed killer*», що можна грубо перекласти як «вбивця бур'янів». Утім, через тенденцію до зменшення синонімії при використанні термінології будь – якої галузі в науковому дискурсі, більш звичний «*herbicide*» поширений значно краще і відповідає вимогам до термінів.

Age in days - вік у днях. Цей складний термін є складовою термінології підгалузі тваринництва. Ця підгалузь ґрунтується на термінології, пов'язаній з вирощуванням поголів'я тварин і догляду за ними. Термін, який розглядається як приклад, використовується для порівняння ступеню росту тварини відносно кожного дня. У цьому випадку, можна помітити, що кожен елемент було передано за допомогою відповідників у мові заледве не буквально. Така буквальність виправдана відносною простотою терміну і пошуку для нього відповідників. Його суть легко передається за допомогою

кальки. Аналогічна ситуація і з варіацією цього терміну: *age in month* - вік у місяцях. Тут так само були підібрані найбільш очевидні відповідники, які адекватно передають суть цього терміну.

Block construction - блочна конструкція. Варто зазначити, що в «Тематичному англо-українському сільськогосподарському словнику» цей термін зазначається в розділі «Сільськогосподарські машини. Трактор», що надає підстави вважати, що цей аграрний термін має більш технічний характер і він пов'язаний з будовою сільськогосподарських машин, трактором зокрема. Перше слово, «*block*», варто перекладати як прикметник «блочний», вказуючи на особливість будови самої конструкції. Друге слово, «конструкція», перекладається українським еквівалентом. Цей термін не створює труднощів для перекладача, тому, що основні значення двох компонентів цього терміну відповідають таким в англійській мові і тому вони можуть бути використані як еквіваленти при перекладі цього науково-технічного терміну.

Наступними варто розглянути приклади використання транскодування при перекладі аграрних термінів.

Варто зазначити, що цей спосіб перекладу термінів використовується не так часто при перекладі аграрних термінів. Причиною цьому є наявність еквівалентів до більшості аграрних термінів, так як сільськогосподарська галузь існує вже довгий час і велика кількість понять вже отримали свої еквіваленти. Особливо це стосується української мови, так як історично Україна має довгу історію розвитку власного сільського господарства на своїх землях. Утім, швидкий розвиток науки приводить до появи нових понять у аграрній галузі. Тому, перекладач у цьому випадку має використовувати цей спосіб для перекладу нових аграрних термінів. Проте, застосування цього методу при перекладі має бути обережним і обґрунтованим, так як перекладач ризикує не передати значення поняття чи процесу в перекладі і тому термін може залишитися не зрозумілим для пересічного читача.

Tractor - *трактор*. Трактор є відомою сільськогосподарською технікою для будь-кого, хто знайомий з аграрною сферою. Очевидно, що цей термін є часто вживаним серед аграрних термінів, що позначають сільськогосподарську техніку. Трактор є невід'ємною частиною сучасного сільського господарства. Отже, сам термін «*tractor*» перекладається способом транскодування, тобто перекладом буде слово «*трактор*». Окремо варто відмітити, що сам термін «*tractor*» перекладається способом транслітерування, що означає, що при перекладі ми передаємо не фонетичну будову іноземного терміну, але його морфологічну будову.

Acclimatization - *акліматизація*. «*Acclimatization*», як термін, не є складовою суто аграрної сфери. Це міжгалузевий термін, притаманний кільком науковим напрямкам (наприклад екології чи ботаніки). Утім, спосіб його перекладу також слугує в цьому дослідженні прикладом транскодування. При цьому, варто зауважити, що це не просто звичайна транслітерація чи транскрибування. У цьому випадку можна розглянути застосування адаптованого транскодування. Такий метод відрізняється від інших способів транскодування тим, що адаптоване транскодування хоч і передає морфемну і фонетичну будову слова, але водночас адаптує слово (термін) при перекладі відповідно до норм української мови. Переклад терміну «*acclimatisation*» є гарним прикладом цього. По – перше, можна одразу помітити наявність родового закінчення в перекладі («*акліматизація*»), відповідно до норм української мови. По – друге, подвоєння приголосних, яке можна часто помітити в англійських термінах (у цьому випадку *-ss-*), не передається в українській мові, так як у нашій мові таке поєднання приголосних не є типовим і суперечить правилам (тому подвоєння приголосних зазвичай взагалі не передається при перекладі).

Classification - *класифікація*. Якщо продовжити тему адаптованого транскодування, то можна розглянути схожий до минулого прикладу термін «*classification*». Як і у минулого терміна можна простежити використання родового закінчення *-ія*, який є необхідною складовою відповідного до вимог

української граматики. Окрім цього, при перекладі слова також зникла подвоєння приголосних, у цьому випадку це подвоєна буква *s*, так як подвоєння приголосних між голосними не є притаманним для української мови.

Incubator - *інкубатор*. Цей термін теж є доволі поширеним у сфері сільського господарства і також цей аграрний термін способом транскодування. Термін «*incubator*», який також є аграрним обладнанням, перекладається, як у минулому прикладі перекладався термін «*tractor*», за допомогою способу транслітерування. Таким чином перекладач має змогу передати морфологічну будову слова. Отже, найчастіше, під час транскодування аграрного терміну, перекладач транслітерує його, передаючи його особливості морфологічної будови, замість того, щоб передати його особливості фонетичної будови.

Differential - *диференціал*. Цей термін не є складовою тільки аграрної термінології. Насправді, цей термін є більше технічним терміном, який має велике значення для сільськогосподарської техніки. «*Differential*» має достатньо багато різних значень в англійській мові [72]. Навіть враховуючи, що цей термін перекладається методом транскодування, його розуміння в тексті дуже сильно залежить від контексту в реченні, де цей термін було використано. «*Differential*» є міжгалузевим терміном, чиє значення відрізняється в залежності від галузі, де його було використано. Наприклад, в аграрній галузі, «*differential*» зазвичай позначає певну деталь сільськогосподарської техніки.

Lactometer-*лактометр*. Цей термін не пов'язаний з сільськогосподарською технікою, проте він є складовою аграрної термінології, яка позначає різноманітні прилади і знаряддя. Цікавою є саме морфологічна будова терміну, який складається з двох об'єднаних слів - «*lactose*» і «*meter*». Перше слово є «*лактозою*», а друге слово можна перекласти на українську мову як «*лічильник*». Цей термін можливо було перекласти описовим методом як «*лічильник лактози*», проте більш

оптимальним і лаконічним є запропонований переклад від О. Цьовха. Термін «*lactometer*» також, як і попередні терміни, був перекладений методом транскодування.

Далі розглянемо приклади перекладу аграрних термінів способом експлікації, тобто описовим методом.

Спосіб експлікації не є поширеним у аграрній галузі, але він зустрічається при перекладі нових термінів, які ще не мають еквіваленту в мові перекладу. Також спосіб експлікації використовується при перекладі аграрних термінів, якщо перекладач повинен пояснити певні особливості, які характерні, наприклад, певним приладам у сільському господарстві чи пояснити їх функції.

Front power lift - підйомний механізм для знарядь фронтальної завіски. Очевидно, що цей аграрний термін стосується саме сільськогосподарської техніки. Якщо бути точним, то цей термін позначає спеціальний механізм, який надає можливість встановлювати різноманітні сільськогосподарські знаряддя попереду самої аграрної техніки. Так як це нелегкий процес, то існує потреба в цьому особливому механізмі. Запропонований переклад цього аграрного терміну є доволі докладним. Очевидно, що цей переклад за допомогою експлікації не тільки описує основний зміст терміну, але він робить це доволі докладно і розширено. Але не варто забувати, що однією з важливих вимог до науково-технічного терміну, перекладеного описовим способом, є його лаконічність у тексті. У запропонованому перекладі можна спостерігати, що переклад терміну став набагато більшим, ніж оригінал. Зрозуміло, що доволі важким завданням є переклад технічного терміну без пояснення певних його особливостей. Але занадто велике нагромадження зайвих слів у тексті може призвести до ускладнення сприйняття тексту читачем.

Clutch - зчипний (буксирний) пристрій трактора. У цьому випадку розглядається ще один аграрний термін, пов'язаний з сільськогосподарською технікою. Так, серед обраних для аналізу термінів часто можна помітити такі

аграрні терміни, що позначають обладнання для специфічних видів сільськогосподарської техніки. Наприклад, цей аграрний термін пов'язаний з трактором. Варто зауважити, що в українській мові немає точного і адекватного еквівалента слову «*clutch*». Незважаючи на вимогу, що термін має бути лаконічним, перекласти цей аграрний термін одним словом, як в оригіналі, не є можливим. Тому варто використати спосіб експлікації. Завдяки цьому способу перекладу аграрних термінів, перекладач має можливість описати особливості цього сільськогосподарського обладнання. Отже, замість того, щоб перекласти аграрний термін «*clutch*» як «*причін*», перекладач перекладає його як «*зчінний (буксирний) пристрій трактора*». Таким чином він пояснює певні його важливі особливості. До того ж, цей переклад є доволі лаконічним, що важливо при застосуванні способу експлікації аграрних термінів.

Combs for flax - *гребінь для обчісування головок льону*. Наступним ми розглянемо термін, який не пов'язаний з сільськогосподарською технікою. Проте, цей термін є специфічним аграрним приладом. Слово «*combs*» може перекладатися як «*гребінець*», а слово «*flax*» може бути перекладеним як «*льон*». Найбільш простим і очевидним варіантом перекладу цього аграрного терміну є «*гребінь для льону*». Але такий переклад не дає певного розуміння, для чого потрібне це сільськогосподарське обладнання. Для людини, яка не є спеціалістом у цій галузі, чи спеціалісту, який є тільки початківцем у цій галузі, важко зорієнтуватися в тому, які функції виконує цей прилад. Тому, при перекладі цього терміну, було застосовано метод експлікації і було додано слова «*обчісування*» і «*головок*». Таким чином, читач може завдяки цьому перекладу зрозуміти, яка саме функція цього сільськогосподарського приладу. Цей переклад є адекватним і точно передає основний зміст цього аграрного терміну.

Cattle fattening - *велика рогата худоба на відгодівлю*. У цьому прикладі знову розглядається термін, який належить до підгалузі тваринництва. Термін позначає групу поголів'я, яка проходить через процес відгодівлі для

подальшого забою і переробки на м'ясну продукцію для продажу. Англійській термін є лише коротким словосполученням, в якому слово основним словом у цій зв'язці і лексичною одиницею, яка виконує дію, в той час як слово «*fattening*» позначає процес відгодівлі. Утім, в українській мові цей складний термін перекладається описовим методом. «*Cattle*» вже має в українській мові відповідник – «*велика рогата худоба*». Цей термін сам є доволі поширеним і на відміну від англійського терміну є в певній мірі занадто поширеним (одне слово в англійській мові в порівнянні з трьома словами в англійській мові). У результаті цей термін водночас розписує і тип поголів'я і водночас процес, який ця худоба проходить (процес відгодівлі).

Dairy equipment - обладнання для доїння й первинної обробки молока. Цей аграрний термін позначає певні прилади, які використовуються при доїнні худоби. Варто зазначити, що це термін також можливо було перекласти просто як «обладнання для доїння». Але знову існує потреба в поясненні певних особливостей застосування цього обладнання. Як ми можемо побачити з перекладу цього аграрного терміну «обладнання для доїння й первинної обробки молока», це обладнання використовується не тільки для процесу доїння худоби, але й для первинної обробки молока. Оригінальний англійський термін не вказує на цю функцію, що примушує перекладача перекладати цей термін способом експлікації. Завдяки цьому способу перекладу аграрних термінів, перекладач має можливість пояснити певні специфічні особливості цього терміну.

Останніми способами перекладу аграрних термінів є конкретизація і генералізація.

Обидва способи перекладу аграрних термінів зустрічаються не дуже часто. Прикладом застосування конкретизації можна навести переклад терміну «*trailer hitch*» - «*причипний пристрій для повозки*». У цьому випадку, при перекладі підкреслюється незвичність конструкції причіпу, що прикріплюється до повозки. Прикладом застосування генералізації можна назвати переклад іншого аграрного терміну «*pneumatic tires*», який можна

перекласти як «шини». Незважаючи на те, що оригінальний англійський термін позначав специфічний тип шин, при перекладі це було вирішено опустити.

Breeding - тваринництво, скотарство, птахівництво тощо. Ще одним цікавим прикладом конкретизації, який можна помітити при дослідженні аграрних термінологічних словників є термін «*breeding*». Цей термін позначає процес розведення певних видів сільськогосподарських тварин. В англійській мові термін «*breeding*» є виключно широким поняттям ,яке вказує на велику кількість різноманітних сфер аграрної підгалузі тваринництва. Але, водночас, цей же термін може позначати і саму назву цієї підгалузі, тобто «*тваринництво*» саме по собі. Правильний переклад терміну *breeding* значною мірою залежить від контексту його застосування в тексті. «*Breeding*» може бути перекладеним і напряму як «розведення», і за допомогою підбору еквівалента як «*тваринництво*». Але, воно також може бути перекладеним за методом конкретизації. У цьому випадку, «*breeding*» може означати будь - яку сферу тваринництва – від птахівництва до кролівництва. Це яскравий приклад того, чому перекладач має спершу ґрунтовно і детально ознайомитися зі основним змістом тексту, тому що в англійській мові застосування таких загальних термінів не є рідкісним явищем. Без чіткого розуміння того, про що є текст, неможливо правильно застосувати метод конкретизації (і у окремих випадках генералізації також), а отже і не є можливим перекласти адекватно сам термін.

Отже, переклад термінів аграрної галузі не є простим завданням для недосвідченого перекладача. Велика кількість підгалузей в межах сільського господарства призводить до потреби набуття подальшої спеціалізації тому, що базові знань з галузі може бути недостатнім. Наявність чималої кількості міжгалузевих термінів не тільки в межах вище зазначених підгалузей, але і суміжних галузей (як наприклад ветеринарна справа, фінанси, екологія тощо) вимагає від перекладача уважності і розуміння, які самі терміни з якої суміжної галузі можуть бути в тому чи іншому аграрному тексті. Нарешті,

поява нових напрямків в аграрній справі і пошук відповідей на сучасні виклики, які стоять перед цією галуззю, означає і появу нових слів, тобто неологізмів, переклад яких не є простим завданням.

існує декілька способів перекладу аграрних термінів: пошук відповідників, калькування, транскодування, експлікація, конкретизація та генералізація. Кожен з цих способів перекладу аграрних термінів має свої особливості. До того ж, кожен з них застосовується в певних окремих ситуаціях.

Пошук відповідників є найбільш поширеним способом через велику кількість вже існуючих еквівалентних термінів у межах української і англійської мовних пар. Утім не всі терміни аграрної сфери можуть бути перекладені суто з використанням відповідників. Тоді застосовуються більш специфічні способи перекладу. Калькування є іншим важливим способом перекладу, які дає можливість перекладати нові неологізми в межах галузі. Коли розглядається випадки застосування транскодування, то частіше ми частіше зустрічається адаптивне транскодування, відповідно до вимог обох мов. Метод експлікації вимагає обережного застосування, так як терміни з занадто великою кількістю компонентів можуть лише ускладнити розуміння тексту. Конкретизація і генералізація зустрічаються не так часто в межах аграрних текстів, проте в деяких випадках їх застосування є виправданим.

3.2 Особливості застосування різних методів перекладу аграрних термінів у межах сучасного галузевого дискурсу

Справедливою є думка, що термін не існує поза межами системи. Звісно, термін позначає поняття у різних сферах науково –технічної діяльності. Це, безумовно, є головною функцією терміну, його визначальною характеристикою. Але з іншого боку, поняття не може існувати поза межами контексту. Поняття, які не застосовуються в науковому і фахову дискурсі галузі врешті забуваються разом з термінами, які позначають їх. Тому, доцільним є вивчення термінів не тільки окремо, як лексична одиниця поза

межами всіх зв'язків з притаманними їм особливостями будови і типовими способами перекладами.

Варто також розглянути те, як перекладаються терміни в межах самого фахову дискурсу. Тільки вивчення такого реального застосування термінів, а не тільки їх дослідження через професійні словники і глосарії, може надати повноцінне розуміння, які методи частіше застосовуються саме перекладачами при перекладі термінів, які види термінів частіше зустрічаються в межах цієї сфери, і як саме досягнути високого рівня адекватності і точності перекладу не тільки суто термінів, але і текстів, в яких вони зустрічаються.

Важливо пам'ятати, що фаховий переклад – це не тільки переклад самих тільки термінів, але і текстів, в яких вони застосовуються. Це стосуються і текстів сільського господарства.

Аграрні фахові тексти є складовою фахового дискурсу цієї галузі. Її спеціалісти в межах як усного, так і письмового обговорення, шукають відповіді на актуальні питання для сьогоденного сільського господарства. Як було зазначено вже раніше протягом цього наукового дослідження, роль перекладача тут є ключовою, так як він забезпечує міжмовну комунікацію між фахівцями різних країн.

Самі по собі аграрні тексти не є завжди складовою тільки наукового дослідження. Сфера сільського господарства є набагато ширшою, ніж предмет обговорення вчених. Навіть, якщо зосередитись на суто науковому аспекті аграрної галузі, то наявність значної кількості підгалузей призводить до появи великої кількості вузькоспеціалізованих текстів. Але не тільки наукові тексти превалюють у межах галузі. Тут можна спостерігати і наявність різних робіт і порад щодо ведення господарства, і обговорення, пов'язані з бізнесовою складовою аграрного бізнесу і навіть наявність суто технічних текстів з високими рівнем спеціалізації (наприклад, інструкції до різних видів аграрної техніки чи обладнання).

Незважаючи на таку широкий спектр тем для обговорення в межах аграрного фахового дискурсу, варто розуміти, що найчастіше письмові тексти в ньому мають науковий стиль або публіцистичний стиль. Це, перш за все, залежить від наміру автора тексту і від аудиторії, на яку він опирається і на яку орієнтований текст оригіналу. Так, звичайні фермери нададуть перевагу публіцистичному стилю викладу матеріалу, так як їх можуть не зацікавити наукові тексти з сільського господарства, повні великої кількості термінології і занадто прямим способом викладу матеріалу без жодного вживання експресії і нейтральним тоном.

Утім, з іншого боку, серйозне обговорення нових віянь у сфері агробізнесу чи такі технічні тексти, як опис властивостей нової техніки, будуть належати до наукового стилю мовлення. Такі тексти, безумовно, є насиченими помітною кількістю вузькоспеціалізованих і загальнонаукових термінів, але з іншого боку не варто і переоцінювати кількість термінів у межах аграрного тексту. Так, Г. Сидорук і О. Блажанова в своїй науковій статті «Особливості перекладу стилістичних засобів іншомовних аграрних текстів» вказують, що частка їх частка в тексті зазвичай становить 15 – 25 % [31]. Самі ж терміни є складовою набагато більшої групи слів всередині аграрних текстів, а саме абстрактних слів (до яких входять загальнонавчені слова, загальнонаукові слова і терміни).

Тому справедливо стверджувати, що терміни займають серйозну складову сучасного аграрного тексту, але водночас варто також вказати і про інші важливі складові аграрного тексту, як, наприклад стилістичні особливості і звороти, які зустрічаються в їх межах.

Так, хоча в межах цього дослідження розглядаються наукові тексти з аграрної тематики, але чимала кількість праць і текстів, присвячених сучасному веденню сільського господарства написана в публіцистичному стилі. Це призвело до того, що навіть деякі наукові праці почали запозичувати красномовну яскравість публіцистичного стилю, використання специфічних художніх зворотів і обрання досягнення емоційного ефекту

більш пріоритетною ціллю, ніж пряма і точна передача знань через комунікацію з реципієнтом без жодних художніх засобів. Використання в тексті водночас і наукових термінів і засобів, що мають на меті емоційний вплив на читача, є поширеним явищем для текстів, якщо вони не є суто науковими роботами.

Проблема передачі усіх вище зазначених особливостей при перекладі є основним завданням перекладача. Навіть ґрунтовне розуміння способів перекладу термінів тієї чи іншої галузі може не бути достатнім для адекватного перекладу тексту в цілому. Як зазначає В. Кузенко в своїй статті «Перекладацькі функції та їхня роль у діяльності перекладача», перекладач при перекладі іноземних текстів має виступати в ролі посередника між автором твору – оригіналу і реципієнтом вже перекладеного твору. Його завдання – дати можливість реципієнтам перекладеного тексту отримати інформацію з тексту, мати можливість розглянути нові ідеї і думки [16].

Таким чином, можна стверджувати, що розгляд термінології аграрної сфери без практичних прикладів у вже існуючих перекладах у межах тексту не є продуктивним. Сучасний перекладач має поєднувати знання відповідників аграрних термінів і ефективних способів їх перекладу з вмінням точної передачі змісту речень, де ці терміни знаходяться, і адекватним способом для передання контекстуального сенсу термінів на основі їх зв'язків з іншими членами цих речень.

Протягом проведення дослідження ефективних способів перекладу аграрних термінів, було прийняте рішення розглянути те, як вони перекладаються не тільки в сільськогосподарських словниках, але і в самих текстах на аграрну тематику. Для цього був обраний текст «Від поля до порту: кукурудза. Як вирощувати, зберігати й вигідно продавати»[29], опублікованої на сайті Latifundist.com і автором якої Наталія Родак, а також англійська версія цієї статті – «From Field to Port: Corn. Production, Storage and Profitable Sale» [76].

Дана стаття, як можна зрозуміти з самої її назви, повністю присвячена циклу вирощування, збору і подальшого збуту кукурудзи. Даний текст є надзвичайно цікавий, з огляду свого змісту для перекладача, але водночас він створює для нього чимало труднощів.

Перш за все, це пов'язано зі змістом тексту і його міжгалузевим характером. Якщо розглянути детально цю статтю з точки зору наявної термінології, то можна прийти до висновку, що перекладача буду змушений працювати з термінологією не аграрного сектору, але і пов'язаною з економікою, міжнародною торгівлею, метеорологією та екологією. Таке поєднання різних галузей в межах одного тексту аграрної галузі насправді, не є не типовим. Сільське господарство – це серйозна складова української економіки і українській фермер зацікавлений в перспективах продажу свого товару як всередині внутрішнього ринку, так і зовнішнього.

Так само це стосується і застосування термінів, пов'язаних з іншою групою термінів, які пов'язані з кліматичною і метеорологічною складовою процесу вирощування кукурудзи. Сам текст розпочинається з огляду змін у кліматі, які вплинули на цей процес. Відповідно, в цій частині текст є поєднанням як термінів з метеорологічної і екологічної галузей, так і аграрних. Схожу тенденцію можна відмітити і у використанні економічних термінів, які простежуються протягом усього тексту. Особливо помітною ця лексика є наприкінці тексту, який є повністю присвяченим торгівлі кукурудзою на міжнародному ринку.

Таким чином, спершу розглянемо приклади перекладу аграрних термінів у контексті речень, пов'язаних і з іншими галузями. Розпочнемо аналіз з аграрних термінів, які є елементами речень, присвячених клімату і метеорології.

«Завдяки зміні клімату, внаслідок якої відбулося збільшення теплозабезпечення, вся територія України сьогодні придатна для вирощування кукурудзи» [29].

«*Climate change, which among other effects makes temperatures rise, has made the entire territory of Ukraine suitable for corn cultivation today*» [76].

Це невелике речення слугує початком того розділу статті, який присвячений огляду впливу погодних умов на процес посіву кукурудзи. У цьому реченні ми можемо побачити як терміни, пов'язані з кліматичною тематичною групою (*зміна клімату – climate change*), так і термін, пов'язаний з аграрною сферою (*вирощування кукурудзи – corn cultivation*). Цей термін вказує на процесуальну дію, чий часові межі становить весь період від посіву кукурудзи до її збору. Відповідно, якщо сам об'єкт, який проходить через цей процес (*кукурудза*), можна легко перекласти відповідником (*corn*), то щодо саме позначення процесу потребує більш специфічного підходу. При перекладі статті, перекладач застосував термін «cultivation», що є доречним відповідником, так як за змістом воно так само позначає вирощування сільськогосподарської продукції. Водночас, як і «*вирощування*», «cultivation» є віддієслівним іменником, що був утворений за допомогою відповідного суфіксу.

Варто зауважити, що розглядаючи цей переклад, треба пам'ятати про «фальшивих друзів перекладача». Хоча в цьому випадку ми розглядаємо переклад українського тексту з на англійську мову, але якщо припустити, що процес перекладу відбувався навпаки, з англійської мови на українську мову, то не уважний перекладач може припуститися помилки. В українській аграрній термінології існує термін «культивация», який є англіцизмом. Але, «культивация» в українській мові і «cultivation» відрізняються за значення. «Cultivation» в англійській мові позначає сам процес вирощування аграрній продукції (тому і є доречним еквівалентом при перекладі цього тексту), але «культивация» позначає один з етапів підготовки ґрунту перед посівом [33]. Тобто, англійське термін у цьому випадку позначає ширше значення в порівнянні з українським англіцизмом, який є вузькоспеціалізованим терміном, що застосовується під час підготовки до посіву.

«Тому можна говорити про те, що строки посіву змістилися на 1-1,5 тижні раніше, ніж ще 30 років тому. Однак, умови для початкової вегетації ускладнені заморозками, які можуть пошкодити сходи» [29].

«Hence, we can say that the sowing period has shifted by 1-1.5 weeks earlier than it was some 30 years ago. However, conditions for the start of the growing season are complicated by frost, which may damage the seedlings» [76].

У наведеному прикладі з тексту можна відмітити використання різних аграрних термінів, які є пов'язаними з кліматичною тематикою. З врахуванням контексту цих речень, в яких вказується на зміни процесу росту кукурудзи через зміну клімату, можна відмітити використання термінів з двох галузей – екології і сільського господарства. Більшість присутніх термінів можна легко перекласти завдяки існуючим відповідникам або застосувавши англійські терміни зі схожим значенням (як, наприклад, «*строки посіву*» – «*sowing period*»). Але з усіх наявних термінів тут варто обговорити переклад терміну «*вегетація*».

«*Вегетація*», а точніше «*вегетаційний період*» - це термін, що позначає період розвитку і росту рослини [33]. Цей термін грає важливу роль під час процесу вирощування будь – яких рослин і широко вживаний в межах самої аграрної галузі. У даному випадку, слово «*вегетація*» є складовою складного терміну, який складається з загальноживаного слова «*початковий*». Якщо розглянути переклад цього терміну на англійську мову, то його було перекладено складним терміном зі застосуваннями еквівалентів: «*start of the growing season*».

Варто відмітити, що в англійській мові також існує слово «*vegetation*» (що означає, що українське слово «*вегетація*» є запозиченням також). Термін *вегетація* був утворений за допомогою адаптивного транскодування, який, як вже було визначено в попередньому підрозділі, є найбільш поширеним способом транскодування англійських аграрних термінів. Так англійський суфікс – *ion* був у результаті трансформований, щоб відповідати вимогам української мови. Але, застосування терміна «*vegetation*» є не доречним.

«*Vegetation*» в англійській мові має набагато ширше значення і позначає не просто «процес розвитку рослини» (як це робить застосований в тексті англіцизм), але насправді поняття «*рослинність*» у цілому. Безумовно, в цьому випадку найкращим варіантом є застосуванням відповіднику – «*growing season*».

«Щорічно з України експортується 75-85% кукурудзи. Та частина, що залишається для внутрішнього споживання, використовується для виробництва кормів (90%)» [29].

«Ukraine exports 75-85% of its total corn crop annually. 90% of the remaining grain is used for feed production» [76].

У цій статті окрім термін пов'язаних з кліматом і погодою, присутня і інша тематична група – терміни пов'язані з економікою. Застосування екологічних термінів поряд з термінами, що застосовуються в економічних галузях, як вже було з'ясовано раніше в цьому підрозділі, є абсолютно виправдним і частим явищем. Так як сільське господарство є важливою складовою економіки України, деякі аграрні тексти розглядають вигідність вирощування певних рослинних культур чи те, скільки витрат знадобиться для того чи іншого напрямку тваринництва.

У реченнях, які було обрані як приклади розглядається аспект міжнародної торгівлі і процес продажу кукурудзи за кордон. Англійський переклад помітно відрізняється від оригіналу, так як ці два речення мали пройти через декілька перетворень під час перекладу. Наприклад, у першому реченні слово «щорічний» було вирішено перенести на його кінець при перекладі, так як в англійській мові прислівниками характерно бути в кінці речення відповідно до аналітичного характеру англійської мови. В українській мові прислівник може займати будь – яке місце в реченні, так як в українській мові немає чітко визначеної структури речень (на що теж потрібно зважати при перекладі аграрних текстів).

Утім друге речення має набагато серйозніші зміни в порівнянні з першим прикладом. Перш за все, у другому реченні помітну роль відіграла

така перекладацька трансформація, як опущення. Як і додавання, опущення вимагає від перекладача певної обережності, так як ключовим при перекладі є його адекватність. Тому, якщо, використовуючи цей спосіб, позбутися значної кількості компонентів тексту оригіналу, є ризик втратити основний зміст речення. Проте перекладачеві вдалося зберегти баланс між опущенням незначних складових тексту оригіналу і збереженням суті тексту перекладу. Слово «remaining» може дозволити компенсувати ту частину речення, яку вказувала на залишки кукурудзи при переробці. Таким чином перекладач значно спростить сприйняття перекладеного тексту і полегшив його розуміння іноземним читачем.

Проте, варто повернутися назад до розгляду перекладу аграрних термінів. Найбільшу цікавить представляє в цих наведених реченнях те, як в англійському перекладі було здійснений переклад ключової сільськогосподарського продукту в статті - «кукурудзи». Очевидно, що найпростішим способом перекладу в цьому випадку є застосування вже існуючого відповідника. Але, в даному випадку можна помітити, що перекладач відмовився від простого еквівалентного перекладу.

Під час перекладу першого речення, перекладач вирішив застосувати експлікацію і доповнив саму назву рослинної культури («кукурудза»), додавши ще і додаткових слова – «total ... crop». Тепер, вислів можливо перекласти знову на українську як «загальний обсяг врожаю». Постає логічне питання щодо цього рішення про застосування методу експлікації при перекладі. Але на це певні причини. В англійському аграрного дискурсі існують вже усталені вирази, які застосовуються при обговоренні окремих тем (як, наприклад, тут коли темою обговорення є певний аспект агробізнесу). Такі кліше можуть бути не знайомим для перекладача, але водночас типовими і зрозумілими для англомовного реципієнта тексту. Таким чином, можна припустити, що рішення застосувати такий переклад – це певне звичне для закордонного дискурсу кліше, не типове для нашої української мови.

Інші аграрні терміни, що знаходяться в цих прикладах (*внутрішнє споживання і виробництва кормів*), були доречно перекладені за допомогою вже типового для цієї галузі перекладу за допомогою пошуку відповідників. Таким чином це терміни були перекладні як *remaining grain* та *feed production*.

Розглянувши те, як перекладаються аграрні терміни в тих частинах тексту, де відбувається поєднання аграрної галузі з іншими напрямками, варто перейти і до речень з суто аграрною тематикою.

«Однак, він радить притримуватися рекомендацій виробників насіння, бо, наприклад, для ранньої сівби більше підходить кукурудза з кременистою формою зерна» [29].

«However, he advises following the instructions of the seed producers because, for example, flint corn is more suitable for early sowing» [76].

Наведена пара речень була взята розділу, присвяченого процесу сівби. У цій частині тексту ми можемо помітити декілька аграрних термінів. Проте найбільшу важливість тут становить термін «кремениста форма зерна», Даний термін вказує на особливу форму зерна кукурудзи, яка найкраще підходить для сівби, Якщо розглянути те, як цей термін був перекладений у англійському перекладі, то можна помітити, що він складається з меншої кількості компонентів, ніж в українському оригіналі (*кукурудза з кременистою формою зерна - flint corn*). «*Flint corn*» є загальною назвою для одного з різновидів кукурудзи, якому притаманна якраз особлива форма зерна кукурудзи, яка зазначена в українському тексті оригіналу. Тому, можна стверджувати, що перекладач, замість того, щоб буквального перекладати поширений термін в оригіналі, який складається з багатьох компонентів, він прийняв рішення підібрати назву породи, якій характерний така форма зерна. Таким чином, можна свідчити про застосування способу генералізації (замість опису самої форми зерна – була обрана порода, яка має цю форму) і логічної модуляції (методу, якій передбачає застосування слова при

перекладі, яким можна замінити слово при перекладі і при цьому зберегти першочергове значення).

«Тому на перше місце виходить накопичення вологи в ґрунті, її збереження, а також правильно підібрана система живлення, обробітку ґрунту, густоти посіву. Дехто переводить кукурудзяні поля на зрошення (особливо ті аграрії, які вирощують посівне зерно)» [29].

«Hence the first priority is the accumulation of moisture in the soil, its preservation, as well as a properly selected nutrition system, soil cultivation method and seeding rate. Some install irrigation systems in corn fields (especially those who grow seed corn)» [76].

Наступний абзац і його переклад, підібрані з тексту, описують одну з проблем, з якою можуть зіткнутися фермери при вирощуванні кукурудзи – нестача вологи і способи боротьби з цією проблемою. Цей абзаці є надзвичайно багатий на застосування аграрних термінів і варто розглянути, яким чином вони були перекладені в цьому відрізку тексту.

Спершу розпочнімо з розгляду першого речення в абзаці. Це речення присвячене питанню протидії нестачі вологи в ґрунті. Тут можна помітити наявність таких термінів, що складаються з декількох компонентів. *«Правильно підібрана система живлення»* є якраз таким терміном. Він складається з чотирьох компонентів, пов'язаних між собою внутрішнім зв'язком. Перекладач при перекладі такого великого аграрного терміну мав обережно підібрати відповідник до кожного елементу: *«properly selected nutrition system»*. *«Система живлення»* була перекладена за допомогою підбору прямих відповідників в англійській мові, ті ж компоненти, які позначали ознаку терміну (*«правильно підібрана»*) були перекладені відповідниками, які схожі за значенням (*«properly – правильно»*). Наступні два складних терміна так само були перекладені за допомогою підбору відповідників. Варто зазначити, що тут у тексті застосовується вже згаданий раніше згаданий термін *«культивація»*, про важливість розуміння значення якого при перекладі вже вказувалось раніше.

Друге речення є цікавим щодо змін, які відбулися тут. Найбільш помітним перекладацьким рішенням стало заміна терміну «аграрії» на позначення представників аграрної галузі на невизначене «some». Таке рішення є дискусійним, так як з одного боку застосування такого займенника є нормальним явищем і з одного боку не викликає серйозних питань щодо свого використання. З іншого боку, не можна і сказати, що використання не є доречним у цьому випадку. Можливою причиною не застосування перекладу слова «аграрій» є те, що термін «agrarian» в англійській мові перш за все є прикметником, що вказує на приналежність до аграрного сектору. Тому частіше при згадуванні аграріїв в англійській мові надається перевага застосування слову «farmer». Можна припустити, що бажання не допустити такого непорозуміння і стало причиною застосування займенника «some» при перекладі.

«Хвороба розвивається передусім на качанах, які пошкоджені бавовняною совкою, метеликом, мають велику вологість. У таких випадках патоген потрапляє всередину епідермісу, руйнує його, а далі проникає у здорові зерна. Ці всі наслідки, що додаються до високої вартості сушіння зерна та дорогої логістики, залежать ще від вибору гібридів кукурудзи з великим ФАО, нетиповим для даного регіону» [29].

«The disease progresses primarily on corn cobs damaged by the cotton bollworm, the moth, and with high moisture content. In such cases, the pathogen reaches inside the epidermis, destroys it and then penetrates the healthy grains. All these effects, compounded by high grain drying costs and expensive logistics, also depend on the choice of corn hybrids in the maturity group (FAO) atypical for the region» [76].

Наступна частина тексту, яка буде розглянута для аналізу, є цитата одного з експертів, який консультував автора статті, Сергія Хаблака (доктора біологічних наук і агронома). Ця цитата пов'язана з поширеними хворобами кукурудзи і тим, як з ними боротися. Дана цитата є цінною з точки зору насиченості термінами аграрної галузі, включаючи в себе різні назви

шкідливих комах, назви хвороб і особливості будова типового качану кукурудзи (для відображення протікання хвороби).

Перше речення, яке можна розглянути в цій цитаті має в собі декілька назв шкідників, небезпечних для кукурудзи (*бавовняна совка, метелик*), для перекладу яких були застосовані назви, підібрані з вже існуючих назв в англійській мові: *cotton bollworm, the moth*. Щодо інших застосованих термінах, то можна помітити, що в українській мові «качан» відображений лише одним словом, у той час як в англійській мові назва складається одразу двох елементів. Насправді, причиною цього є те, що поширений в аграрному дискурсі про кукурудзи термін «качан» спершу був поширеною ужитковою назвою стебла кукурудзи, на якому потроху росте його початок. Але, тепер це слово стало типовою складовою аграрної термінології, запозиченої з загального фонду мови.

Наступне речення вже описує процес ураження і прогресування хвороби на початку кукурудзи і його качані. Тут можна відмітити використання декількох термінів, які є складовою медичної галузі і є міжгалузевими термінами. Так термін «*патоген*» і «*епідерміс*», очевидно, не належать суто аграрній галузі, а є більш типовими під час обговорення медичної галузі. Утім, так як ця частина тексту присвячена питанню хвороб кукурудзи, то є логічними поява медичних термінів у цій частині тексту. Хоча ці терміни використовуються часто в медичних і суміжних їй галузях і знайти відповідники в англійській мові не є проблематичним (*pathogen, epidermis*). Водночас, це тільки в черговий раз підкреслює потребу в широкій спеціалізації перекладача.

Останнє речення в цій цитаті представляє високий інтерес вживанням в оригіналі аграрної аббревіатури ФАО і особливостями її перекладу. Якщо спробувати знайти в словниках аббревіатуру ФАО поверхово, не надаючи відповідного значення контексту, то навіть у контексті аграрної галузі перекладач побачить, що ФАО – це аббревіатура Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН. Утім, що якщо переглянути речення

знову, то на перший погляд не буде зрозумілими, як зміст речення пов'язаний з цією міжнародною організацією.

Якщо почати шукати аббревіатуру ФАО в контексті не аграрної галузі загалом, а саме в межах процесу вирощування кукурудзи і її збору, то тоді ця аббревіатура отримує нове значення. Цей термін насправді позначає індекс скоростиглості кукурудзи. Під час вибору кукурудзи для посіву, фермери змушені обирати гібрид злакових для кращого врожаю. Але їм потрібно мати можливість порівняти, як швидко той чи інший злаковий гібрид (бо не тільки кукурудза входить до цього індексу) досягає в його регіоні. З цією метою існує індекс скоростиглості кукурудзи (чи «*ФАО кукурудзи*», як це було використано в тексті) [33]. Аббревіатура ФАО використовується для позначення цього індексу з тієї причини, що укладена вона була саме Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО). Відповідно, замість того щоб писати назву індексу кожного разу повністю, в аграрній термінології української мови цей термін позначається лише назвою міжнародної організації і назвою злакової культури. Утім, так як таке скорочення терміну не є типовим в аграрній термінології англійської мови, то під час перекладу перекладач вирішив надати повну назву індексу з поданням аббревіатури в дужках («*maturity group (FAO)*»).

Отже, в цьому розділі на прикладі статті «Від поля до порту: кукурудза. Як вирощувати, зберігати й вигідно продавати» було процес перекладу аграрних термінів у межах аграрного дискурсу. У результаті аналізу цієї статті і її перекладу було визначено, що найчастіше українські терміни сільськогосподарства вже мають еквівалент в англійській мові. У одних випадках це пов'язано з поширеністю поняття, у інших – через те, що цей термін був запозичений з англійської мови. Але в розглянутих прикладах зустрічалися і ситуації, які потребували від перекладача або ґрунтовних знань у аграрній і суміжних галузях, або застосування інших способів перекладу.

Висновки до розділу 3

Основним завданням дослідження було визначення основних способів перекладу аграрних термінів і те, як часто ці способи використовуються і наскільки вони є ефективними. Завдяки аналізу аграрних словників, використаних під час цього дослідження, і аналізу окремих аграрних текстів, було визначено, що найбільш поширеним способом перекладу аграрної термінології є, без сумніву, еквівалентний переклад. Це зумовлено активним розвитком аграрної галузі як в англійській так і в українській мові.

Утім, існує і значна кількість способів перекладу більш важких випадків. Наприклад, не завжди в українській мові існує доречний еквівалент існуючого англійського терміну. Так само в українській мові можуть бути терміни, які позначають явища, характерні тільки для нашого регіону. Тому для їхнього перекладу використовуються різні способи: транскодування, калькування, експлікація, конкретизація і генералізація. Калькування і транскодування є найбільш широко вживаними способами перекладу, так як дозволяють залучати ресурси загальноживаної мови і при цьому дозволяють притримуватися основних вимог перекладу аграрного тексту.

Також суттєву роль під час перекладу аграрних термінів відіграє і контекст, що додає додаткової інформації при перекладі. Нехтування аналізом тексту з боку перекладача може призвести до помилок в його роботі і не дозволить йому передати суть тексту. Також, розглянувши один з таких аграрних текстів, було зроблено висновок, що часто в аграрних текстах використовується і термінологія із суміжних галузей, що вимагає від перекладача уважності при перекладі і певної підготовки.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Історія людства – це історія неперервного наукового розвитку. Незважаючи на виклики епохи і перепони перед на шляху до світового наукового прогресу, людство продовжує неперервно розвиватися і шукати шляхи полегшення свого життя. Завдяки процесам світової глобалізації, комунікація між представниками однієї галузі ще ніколи не було настільки легкою та швидкою.

Утім, мовний бар'єр все ще є суттєвою проблемою для комунікації фахівців. Тому роль перекладачів завдяки глобалізації тільки збільшується. Перекладач, який гарно розуміється на фахових текстах, є безцінним учасником світового наукового дискурсу. Без його роботи не може відбуватися поширення нових ідей, а, відповідно, і галузі не можуть розвиватися далі. Тому підготовка висококваліфікованих перекладачів і глибинне вивчення різних галузей ними грає важливу роль у наш час. Це стосується і аграрної галузі також.

У світі зараз існує значна кількість різноманітних високотехнологічних галузей, які приносять величезні доходи розвинутим країнам. Але водночас жодна з країн світу ніколи остаточно не відмовиться від сільського господарства. Ця сфера діяльності є надзвичайно важливою, так як забезпечує населення усього світу продуктами, що необхідні для людського існування. Тому сільське господарство продовжує активно розвиватися і грати важливу роль в економіках значної кількості країн, включно з нашою.

Аграрна галузь є однією з найважливіших складових української економіки. Наша країна відіграє важливу роль на світових сільськогосподарських ринках і займає ключове місце в декількох напрямках, як наприклад, у торгівлі зерном. З урахуванням нинішньої складної ситуації в країні, можна засвідчити, що роль сільського господарства тільки зростає. А тому збільшується і потреба в перекладачах, які можуть забезпечити стабільну комунікація між українськими і закордонними аграріями.

Як і в будь – якій іншій фаховій галузі, тексти аграрного спрямування складаються з достатньо вагомої кількості термінів, які є характерними тільки для неї. Переклад термінів є важливою темою для дослідження у філології і перекладознавстві. Терміни є однією з ключових складових наукових і фахових текстів. Вони дозволяють передавати наукові знання з певної галузі від одного спеціаліста до іншого, кодуючи ці знання у вигляді слів. Вивчення утворення термінів, їх класифікацій і особливостей функціонування є базовими знаннями, яких потребує кожен перекладач, якщо він збирається працювати з галузевими текстами.

Аграрні терміни є доволі цікавим випадком. Під час дослідження було зроблено декілька висновків стосовно їх функціонування в сільськогосподарській сфері.

По – перше, термінологія аграрної галузі є надзвичайно широкою і розгалуженою. Вона складається з загальнонаукових термінів (які застосовуються в багатьох інших галузях), міжгалузевих термінів (терміни, що є суміжними з аграрною і іншими галузями), а також вузькоспеціалізованих термінів (які зустрічаються тільки в межах аграрної галузі). Такий розподіл є типовим для більшості наукових сфер. Утім в аграрній галузі можна відзначити доволі широке використання міжгалузевих термінів, зокрема у словниках і текстах. Під час нашого дослідження було помічено застосування термінів медичного спрямування (перш за все ветеринарії), пов'язаних з екологією та кліматичними дослідженнями, а також економікою і фінансами. Термінологія цих галузей часто зустрічається при перекладі аграрних текстів і тому перекладач має бути підготовленим до перекладу не лише аграрних термінів, але і термінології з різних інших галузей.

По – друге, в аграрній сфері існує значна кількість різноманітних підгалузей. У цих підгалузей можуть бути і окремі специфічні напрямки: у будь-якого аспекту сільськогосподарської діяльності є окрема термінологія. Таким чином, навіть якщо перекладач і орієнтується в базових поняттях цієї

сфери, це не означає, що він може перекладати тексти різних підгалузей. Кожна з підгалузей заслуговує окремого ґрунтовного дослідження і вивчення. Тому, навіть якщо перекладач до того перекладав аграрні тексти, це не означає, що він може перекласти будь – який такий текст без попередньої належної підготовки.

По – третє, щодо пошуку ефективних способів перекладу аграрних термінів, констатуємо, що значна частка цих термінів мають вже існуючі еквіваленти всередині української і англійської мов (основна мовна пара, яка розглядалася протягом цього дослідження). Але це не означає, що переклад за допомогою пошуку відповідників в українській а англійській мовах є завжди доречним при перекладі аграрної термінології.

Під час дослідження використання аграрних термінів у фахових текстах, стало очевидним, що застосування різних запозичень з іноземних мов і водночас існування понять, притаманних саме аграрній сфері цієї країни з огляду на особливості розвитку сільського господарства, клімату та інших складових, створювало потребу для перекладача застосувати інші способи перекладу. Так було визначено, що найбільш частим способом перекладу в таких випадках було калькування та адаптивне транскодування. Експлікація, генералізація та конкретизація також зустрічаються при перекладі аграрних термінів, але не настільки часто, як два вищезазначених способи через свою специфічність і того, що не всі терміни можуть бути перекладені саме цими способами.

Ця теза була підтверджена під час аналізу 120 аграрних термінів. Метою цього аналізу було визначити, які способи перекладу найчастіше використовуються при перекладі аграрних термінів. Так, найбільшу частку становлять ті аграрні терміни, що були перекладені за допомогою пошуку відповідників (65 слів), наступною за кількістю є терміни, перекладені за допомогою транскодування (17 слів) і способом калькування (12 слів). Ці результати тільки підкреслили важливість для перекладача орієнтуватися в

різних способах перекладу, так як не всі іншомовні аграрні терміни мають відповідники в українській мові.

Таким чином, можна підсумувати, що аграрна галузь є непростим напрямком для перекладу. Особливо це стосується питання перекладу аграрних термінів, які зазвичай є складними або зустрічаються у вузькоспеціалізованих підгалузях сільськогосподарської сфери, або є міжгалузевими термінами, що вимагають додаткового аналізу і відповідної підготовки перед початком перекладу. Незважаючи на це, актуальність аграрної тематики в наш час і тісне співробітництво українських аграріїв з закордонними фахівцями врешті призведе до зростання кількості аграрних перекладів. Знання будови, особливостей і основних способів перекладу аграрної термінології зможе не лише значно допомогти перекладачам під час перекладу текстів цієї галузі, але і помітно покращити їх якість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко Т. В., Козуб Л. С. Специфіка перекладу термінології в аграрному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Випуск 62. 2016. С. 13 – 15.

2. Білоус Б.С. Лінгвістичні та перекладацькі аспекти конверсії в сучасному інтернет-дискурсі. Суми: СумДУ, 2020. 65 с.

3. Бойко Д. Р. Структурно-семантичні особливості багатокomпонентних термінів англійської та української мов. *Освітній дискурс, Educational discourse : збірник наукових праць*. Київ : Вид-во «Гілея», Вип. 1. 2017. С. 155-163.

4. Ващенко К. О., Ольховська Н. С. Особливості перекладу агротехнічних термінів (на матеріалі української та німецької мов). *Львівський філологічний часопис* (13), 2023, 27-31.

5. Велика К. І. Структурні особливості двостороннього перекладу складних термінів аграрної лексики. *Збірник тез всеукраїнської науково – практичної конференції з міжнародною участю «Мовна освіта в ЗВО: тенденції, виклики, перспективи»*. 2020. С. 44 – 46.

6. Войтенко К. І. Особливості перекладу аграрної літератури та загальні принципи щодо перекладу термінологічних запозичень галузі рослинництва. Матеріали конференції «Соціокультурні та етнолінгвістичні проблеми галузевого перекладу в парадигмі євроінтеграції». Київ: «Аграр Медіа Груп», 2010, 508 с.

7. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія : навч. посіб. для студ. філол. спец. вищ. закл. освіти. Київ: Вища шк., 1999. 206, [1] с.

8. Гузинець, М., Козуб Л. Специфіка перекладу термінів в підмові аграрної галузі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. №55. 2015. С. 73-74.

9. Дмитрук Л. А. Особливості морфологічного словотвору в англійській мові в різні історичні періоди. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 33 (72). № 2. Ч. 1. 2022. С. 127-135.
10. Есенова Е. Й., Калинич І. Й., Бойтор В. Ю. Лексичне запозичення як засіб збагачення словникового складу мови. *Закарпатські філологічні студії*. Видавничий дім «Гельветика», Вип. 28. Том 1. 2023. С. 151-156.
11. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики : поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 388 с.
12. Капоровська, Д. В., Козуб, Л. С. Способи досягнення адекватності перекладу англійських аграрних термінів. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 15, 2016. С. 49–55.
13. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури : Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002. 564 с.
14. Королік І. О., Козуб Л. С. Прагматичний аспект перекладу аграрних текстів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Випуск 62. 2016. С. 170 – 172.
15. Кравченко Т. Способи творення галузевих термінів на позначення понять економіки АПК. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. № 709. 2011. С. 79–83.
16. Кузенко Г. М. Перекладацькі функції та їхня роль у діяльності перекладача [Електронний ресурс] *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство)*. № 6. 2016. С. 84-86. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2016_6_20 (дата звернення 15.12.2024).
17. Кулик О.Д. Словотвірна система української мови: лінгвістичний і методичний аспекти. *«Молодий вчений»*. № 1 (41). 2017. С. 448 – 252.

18. Левицький А. Е., Шелудько А. В. Функціонування композит української та англійської мов: зіставний аспект. *Збірник наукових праць «Studia Linguistica»*. Випуск 3. 2009. С. 153 – 161.

19. Мизин, Т. О. Структурні характеристики географічних термінів (на матеріалі англійської мови). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка* (80). 2015. С. 168-171.

20. Доронкіна Н. Є. Михайленко А. В., Вмотивованість термінів та загальноживаних слів як важливий аспект перекладознавства. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Філологія. Вип. 17. 2017. С. 192-196.

21. Назаренко О. В., Заваруєва І. І. Калькування як спосіб терміноутворення лексем в сучасній науковій літературі аграрного спрямування. *Наук. вісн. Міжнар. гуманітар. ун-ту. Серія "Філологія"*. № 62, т. 1. 2023. С. 105–108.

22. Ніколаєва Т. Контамінація і слова – портмоне в сучасній англійській мові. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 28, том 3, 2020. С. 23 – 27.

23. Овсієнко Л. М. Поліфункційність терміна в сучасному термінознавстві. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету* (1). 2022. с. 89-97.

24. Павлова О. Терміни, професіоналізми і номенклатурні знаки (до проблеми класифікації спеціальної лексики). *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія: *Проблеми української термінології*. Львів, № 620. 2008. С. 49–54.

25. Петрова Т. Морфологічні способи термінотворення (на матеріалі сучасної української фітомеліоративної термінології). *Studia Ukrainica Posnaniensia*, vol. VI: 2018, pp. 121-129.

26. Петрова Т. Розвиток теорії терміна в українській та зарубіжних термінологічних школах. *Slavica Wratislaviensia*, 172. 2020. 91–101.

27. Пільгуй (Колесник) Н. М., Ріман Н. І. Особливості перекладу мовних засобів експресивності текстів аграрної тематики. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. пр.* Харків : НТУ "ХПІ", Вип. 28 (32). 2011. С. 194-199.

28. Попович Ю. В., Бялик В. Д. Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації.* Том 31 (70) № 2 Ч. 2. 2020. С. 206 – 2011.

29. Родак Н. Від поля до порту: кукурудза. Як вирощувати, зберігати й вигідно продавати. 2022. URL: <https://latifundist.com/spetsproekt/947-vid-polya-do-portu-kukurudza-yak-viroshchuvati-zberigati-j-vigidno-prodavati> (дата звернення 15.12.2024).

30. Романова О. О.. Спеціальна лексика української мови як об'єкт лінгвістичного дослідження: термін і номен. *Термінологічний вісник.* №1. 2011. С. 55 - 62.

31. Сидорук Г. І., Блажанова О. І. Особливості перекладу стилістичних засобів іншомовних аграрних текстів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Філологічні науки.* Вип. 206. 2014. С. 136-142.

32. Синельникова І. С. Особливості перекладу англomовних багатозначних та омонімічних термінів підмови птахівництва українською мовою. *«Південний архів» (філологічні науки)* . №86. 2021. С. 126 - 130.

33. Словник Агронома. Веб – сайт «SuperAgronom». URL: <https://superagronom.com/slovník-agronoma> (дата звернення 15.12.2024).

34. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970—1980). URL: <http://sum.in.ua/s/Klasyfikacija> (дата звернення 15.12.2024).

35. Стацюк Р. В. Основні підходи до визначення поняття «термін» у сучасній лінгвістичній науці. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія “ Філологічні науки “.* Мовознавство. Том 2. №5. 2016. С. 112 - 116.

36. Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм: монографія. З. Й. Куньч, Г. В. Наконечна, О. Р. Микитюк, С. З. Булик-Верхола, Ю. В. Теглівець. Львів : Галицька Видавнича Спілка, 2018. 180 с.

37. Тимощук Н. М. Особливості перекладу аграрної термінології. Інноваційні програми і проекти в психології, педагогіці, освіті : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 13–14 березня 2020 р.) ГО «Інститут інноваційної освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. Одеса, 2020. С. 117 - 120.

38. Тішечкіна К. В. Сільськогосподарська термінологія: етимологія та особливості перекладу. *SCIENCE and EDUCATION a NEW DIMENSION: міжнародний науковий журнал*. Будапешт, 2016. С. 68-72.

39. Тішечкіна К. В. Сільськогосподарські терміни в україномовних та англійськомовних словниках. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 9 : Сучасні тенденції розвитку мов*. Вип. 11. 2014. С. 232-237.

40. Томіленко, Л. М. Морфологічний спосіб творення нових іменників-термінів у словнику української мови в 20-ти томах. *Мовознавство* (2). 2009. С. 69-78.

41. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. За ред. С.Я. Єрмоленко. К.: Либідь, 2001. 224 с.

42. Французько-англійсько-український словник аграрної термінології для студентів-філологів аграрних закладів вищої освіти. Укл. С.Б. Столбецька, В.Д. Ігнатенко, Н.С. Береговенко, Н.С. Демченко. Біла Церква: БНАУ, 2023. 207 с.

43. Фурт Д. В., Дмитрук Л. А.. Термінологія: навчальний посібник [Текст]. М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін; Кривий Ріг : [ДонНУЕТ], 2020. 172 с.

44. Цьовх О. Тематичний англо-український українсько-англійський сільськогосподарський словник [Текст]. Л.: Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 1999. 376 с.
45. Чайка О., Остапенко Я. Новітній погляд на поняття «термін» у лінгвістиці. *Філологічний часопис*. №2 (16). 2020. С. 103 - 110.
46. Яблочнікова В. О. Перекладацька адекватність і еквівалентність. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія..* № 38. том 1. 2019. С. 177 – 179.
47. Bauer, Laurie, *Introducing Linguistic Morphology*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 1988, 376 p.
48. Bergström G. A. *On blendings of synonymous or cognate expressions in English; a contribution to the study of contamination*, Lund, Printed by H. Ohlsson, 1906, 211 p.
49. Budin, G. A critical evaluation of the state-of-the art of terminology theory. *Terminology Science & Research Terminologie : Science Et Recherche*, 12(1-2), 2023, 7–23.
50. Cabré Castellví M. T. Theories of terminology: their description, prescription and explanation. *Terminology*. № 9 (2). 2003. P. 163–199.
51. Carstairs-McCarthy A. *An Introduction to English Morphology: Words and Their Structure*. Edinburgh University Press Ltd. Edinburgh. 2002. 151 p.
52. Comrie, Bernard, *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*, 2nd edn, Oxford: Blackwell, 1989, 282 p..
53. Cannon G. English Abbreviations and Acronyms in Recent New-Words Dictionaries, *American Speech* 64, 1989. p. 99—127.
54. Cook K, Cultural Practice, LLC, INGENAES Project: A glossary of terms related to integrating nutrition into agricultural extension services. INGENEAS - Integrating Gender and Nutrition within Agricultural Extension Services 2015, 6 p.
55. Dubuc, R., Elaine K. *Terminology: A practical Approach*. Quebec: Canada National Library, 1997, 212 p.

56. Faber P. Frames as a framework for terminology. In Hendrik J. Kockaert and Frieda Steurs (eds.), *Handbook of Terminology*, vol. 1, Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 2015. p. 14-33.

57. Faber P., Tercedor M. I. Codifying conceptual information in descriptive terminology management. *Meta Journal des traducteurs* 46(1). 2001. p. 192-204.

58. Felber H., Budin G., *Terminologie in Theorie und Praxis*, Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1989, 315 S.

59. Finley J, Jaacks LM, Peters CJ, et al.: Perspective: Understanding the Intersection of Climate/Environmental Change, Health, Agriculture, and Improved Nutrition - A Case Study: Type 2 Diabetes. *Adv Nutr* 2019; 10: 731–8.

60. Fleischer, W. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. 1. Aufl. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1983. 272 S. [In German].

61. Harris, David R. and D. Q. Fuller *Agriculture: Definition and Overview*. In *Encyclopedia of Global Archaeology* (Claire Smith, Ed.). Springer, New York. 2014. pp 104-113

62. Hoffmann L. *Fachsprachenlinguistik zwischen Praxisdruck und Theoriebedarf*. *Deutsch als Fremdsprache : Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Deutschunterrichts für Ausländer*, Band 2, № 1. 1991. S. 28–37.

63. Hoffmann L. *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung*. 2. überarbeitete Auflage. Berlin : AkademieVerlag, 1984. 431 S.

64. Jaleniauskiene, E., Čičelytė, V. Insight into the Latest Computer and Internet Terminology. *Studies about Languages*. No. 19, 2011. P. 119 - 127.

65. Jordan I, Heil E, Keding G: Coming to terms with terminology in agriculture-nutrition research projects: an interactive glossary. *Ernahrungs Umschau* 2021; 68(10): 198–203.e9–76.

66. Kataki P., Babu S. *Food systems for improved human nutrition: linking agriculture, nutrition, and productivity*. (eds.) New York: Food Products Press 2002, 394 p.

67. Kürschner W. Zur syntaktischen Beschreibung deutscher Nominalkomposita. Auf der Grundlage der generativen Transformationsgrammatiken / W. Kürschner. – Tübingen, 1974. – 116 s.
68. Lipka L. An outline of English lexicology : lexical structure, word semantics, and word-formation. - 2. ed. - Tübingen : Niemeyer, 1992, 212 p.
69. Lyons J. Linguistic semantics: an introduction. Cambridge and New York: Cambridge University Press. 1995. 360 p.
70. Mairal R., Faber, P. New Perspectives on Argument Structure in Functional Grammar. Berlin: Mouton de Gruyter. 2002. 369 p.
71. Manley W., Foot K., Davis A. A dictionary of agriculture and land management. Oxford: Oxford University Press. 2019. 464 p.
72. Merriam-Webster. Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/differential>. (дата звернення 15.12.2024).
73. Möhn D., R. Pelka. Fachsprachen: Eine Einführung. Tübingen: Niemeyer Max Verlag, 1998. 171 S.
74. Plag I. Word - formation in English. Cambridge University Press. New York. 2003. 264 p.
75. Polenz, P. Synpleremik I: Wortbildung. Lexikon der germanischen Linguistik. Tübingen: Max Niemeyer, 1973. 372 S. [In German].
76. Rodak N. From Field to Port: Corn. Production, Storage and Profitable Sale. 2022. URL: <https://latifundist.com/en/spetsproekt/947-vid-polya-do-portu-kukurudza-yak-viroshchuvati-zberigati-j-vigidno-prodavati> (дата звернення 15.12.2024).
77. Sollenberger E. L., Aiken E. G., Wallau O. M. Management Strategies for Sustainable Cattle Production in Southern Pastures. Academic press. 2020. P. 77 – 100.
78. Temmerman R. Towards New Ways of Terminology Description . Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 2000. 258 p.
79. Van Alfen NK (ed.): Encyclopedia of agriculture and food systems. Elsevier Science. Amsterdam.. 2014, 464 p.

ДОДАТОК А

SUMMARY

In this research work, the study of agricultural terminology, its main characteristics and the search for the most effective ways of translating such terms in English and Ukrainian in scientific and technical literature were carried out. The agricultural sector is an extremely important component of the economies of many countries around the world. Ukraine is an obvious example of this statement, as for many centuries Ukraine has been a leading country in the agricultural sector of the entire European region.

However, the current pace of scientific and technological development in all global industries requires modernisation and changes for the Ukrainian agricultural sector, which contributes to increased communication and more active participation of Ukrainian farmers in the globalisation process and world trade. This communication requires the active participation of translators, who can effectively connect professionals from different countries despite the existing language barrier.

In the course of this work, the agrarian terminology and its key features were further developed. Agrarian terminology is an important component of agricultural professional texts, as they allow to convey knowledge and concepts in a clear form. However, agricultural terms have their own peculiarities in their structure, formation and translation. Therefore, the most important task of this study was to analyse these aspects and identify the most effective and appropriate ways to translate agricultural terminology.

Agricultural terms have a number of features that can create certain difficulties for the translator. First of all, it should be understood that the agricultural sector is extremely broad. It includes a significant number of different sub-sectors, sometimes with their own terminology. This means that even if a translator is already familiar with the general terminology of the agricultural sector, it may not be enough to be able to translate an agricultural text into another language.

Secondly, climatic differences between Ukraine and other countries of the world pose a serious problem. While some countries are similar to Ukraine in this respect, others are not. Therefore, when translating, a translator may encounter concepts that are not typical for our region. For this reason, the translator must understand the differences between the agricultural sectors of different countries and understand their characteristics in order to translate the text adequately.

Thirdly, it is important to understand that agrarian terminology does not consist only of purely agricultural terms. In fact, cross-sectoral terms that are present in several industries play an important role in agricultural terminology. Failure to know these terms can also hinder the adequacy of the translation. This is especially true given that terms that belong to several fields may have different meanings depending on the field in which they are used. Therefore, the translator must be able to distinguish between terms that belong to the agricultural field alone and those that are part of several fields.

During the research, not only agrarian dictionaries were examined, but also agrarian texts to analyse the translation of agrarian terms in practice. As a result, it was determined that the most common way to translate agricultural terms is to find equivalents. However, there are cases in agricultural texts when it is impossible to find an equivalent. In this case, the translator can use other methods of translation: calquing, transcoding, explication, specification and generalisation. In practice, it has been determined that for the translation of words that are not typical for the agricultural sector of other countries or neologisms, calquing and adaptive transcoding are more often used as the most effective ways to translate such words.

In addition, it should be noted that a thorough and careful analysis of the text is equally important for the translator. Understanding the context in which a particular agricultural term is used is an important aspect of translating agricultural texts. As mentioned earlier, some terms in agricultural terminology belong to more than one sector. Therefore, an incorrect translation may make it impossible for the translator to understand the text. In addition, such an analysis is important because

it greatly facilitates the process of translating neologisms and words that are not typical of the agricultural sector of the country of origin.

In summary the research, it is worth to emphasize that the translation of agricultural texts is a complex process that consists of many stages and components. One of these important components is the translation of agricultural terms. In order to translate agricultural terminology, a translator must first analyse their structure and determine whether these terms belong to the agricultural sector, and then choose the most effective way of translation. In addition, the translator must have a good understanding of the context of the sentence in which the term is used.